

ZADRUGA

:: :: Glasilo „Zadružne Zveze v Celju“. :: ::

Slovenci, čuvajmo svoje posojilnice!

Kako je bilo takrat, ko še ni bilo posojilnic?

Pred več, kakor 60 leti, še nismo imeli kmečkih posojilnic, kakor jih imamo danes že skoraj v vsaki župniji. Bili so to hudi časi. Danes nalagamo svoj denar pri domači posojilnici in si ga tam tudi izposojujemo, ako smo v sili. Nekdaj pa smo morali hoditi v daljna mesta ali pa smo se obrnili na soseda, navadno pa na kakega domačega bogataša, ki se je pečal s tem, da je revnim ljudem razposojeval denar. Tisti, ki so hodili v dalnje mesto in oni, ki so si izposojevali pri domačem bogatašu, so trpeli veliko škodo. V mestu so vedeli, da na kmetih zunaj ni posojilnic in so torej za posojilo računali, kolikor se jim je zljubilo. Domači, vaški bogataš, ki je bil navadno trgovec ali gostilničar, je pa bedo revnih ljudi ravno tako izrabljaj, kolikor je mogel. Bili so to tisti časi, ko se je za posojilo plačalo po 20, 30, 40 in še več procentov. Stari ljudje se še spominjajo, kake težave so to bile. Ako je kmetovalec moral za posojilo plačevati tako visoke obresti, je imel pri tem le izgubo. Kmetija mu nese le par procentov, za posojilo je pa moral plačevati po petkrat in po desetkrat več. In ker so danes tisti ljudje, ki bi delali le z lastnim denarjem, redko nasejani, torej je gotovo, da bi draga, oderuška posojila kmalu uničila večino gospodarjev, ako bi ne prišla pomoč v pravem času. Toda kjer je sila največja, tam je pomoč blizu, pravi znan pregovor.

Razni človekoljubni možje so videli nevarnost, ki je pretila vsem revnejšim stanovom radi tega oderušstva in so premišljevali, kako bi se dalo pomagati. Najimenoitnejši med temi moži je bil oče Rajfajzen. Bil je župan v neki kmečki občini v renski dolini in je kot tak imel dosti prilike, natančno spoznati vso bedo kmečkega ljudstva in malih obrtnikov. Misлил je in mislil, kako

bi se grdo oderuštvo dalo odpraviti in res se mu je posrečilo zadeti pravo. Spoznal je, da si je neznosnih razmer krivo priprosto ljudstvo samo. Zakaj se izroča mestnim bankam in vaškim oderuhom? Zakaj si ne pomaga samo s tem, da si ustanovi svoje lastne posojilnice, kjer bo samo odločevalo o svoji usodi? Tako je premišljeval. Končno je njegov sklep dozorel, sklical je vse poštene može iz svoje občine na posvetovanje, kjer jim je svoj načrt razložil. Opozarjal je, da imamo v občini dve vrsti ljudi. Take, ki hočejo svoj denar naložiti in take, ki potrebujejo posojila. Kako delamo danes? Tisti, ki hočejo naložiti, nosijo svoj denar v daljnje mesto ali ga izroče v vasi trgovcu ali pa ga skrijejo v nogavicah. Oni, ki denar rabijo, morajo zopet iti daljno pot v mesto ali pa morajo moledovati pri sosedu ali pri oderuhu na vasi. Ali bi ne bilo bolj pametno, ako stopite vsi poštene može cele občine skupaj ter si ustanovite društvo, **hranilno in posojilno društvo**, kjer boste brez posebne zamude časa in tako, kakor bo vam samim najbolj v korist, urejevali svoje denarne zadeve?

Občinarji so ubogali, ustanovili so si društvo ter izvolili predsednika in odbor. Temu odboru so premožni izročevali svoje denarne prihranke, potrebni pa so prihajali po posojila. Občinarji so izvolili v odbor svojega hranilnega in posojilnega društva iz svoje sredine najboljše, zaupanja najbolj vredne može. Vsakdo je temu odboru rad izročil svoje prihranke. Ravnotako so pa tudi vsi oni, ki so iskali posojila, prihajali k temu odboru z večjim zaupanjem, kakor pa poprej k vaškemu oderuhu ali pa v daljnje mesto, kajti kmalu so spoznali veliko razliko med prejšnjimi posojevalci denarja in novim hranilnim in posojilnim društvom: prejšnji posojevalci so gledali le na svoj lastni dobiček, delali so le na to, da iz revnega ljudstva za sebe iztisnejo kolikor mogoče visoke procente, novo društvo pa si je stavilo nalogo, da tisto staro oderuštvo odpravi in revnemu ljudstvu pomaga. Velikansko, človekoljubno delo si je naložilo to društvo, razumljivo je torej, da je kmalu združilo krog sebe vse pošteno prebivalstvo celega svojega kraja.

Rajfajzen je začel ustanavljati društvene posojilnice na kmetih in se kmečke posojilnice imenujejo pri nas navadno rajfajzenovke. Približno istočasno, kakor je začel Rajfajzen svoje veliko delo na kmetih, je nastopil v nemških mestih znameniti Šulce, doma iz Deliča na Saksonskem, vsled česar se ga imenuje Šulce-Delič. Ta mož pa je opazoval veliko bedo meščanstva, posebno obrt-

nikov, ki so ravno tako trpeli vsled odvisnosti od denarnih mogočnejšev, kakor kmetje. In tudi Šulce-Delič je nasvetoval ustanavljanje društvenih posojilnic. Te meščanske društvene posojilnice se pri nas navadno imenujejo šulce-deličevke ali posojilnice po sistemu Šulce-Delič. Približno pred 60 leti je bilo, ko sta začela Rajfajzen in Šulce-Delič svoje veliko delo z ustanavljanjem društvenih posojilnic. Kmalu se je daleč na okoli zvedelo, na kako priprost način se more ljudstvo rešiti starega oderuštva in začeli so povsod z ustanavljanjem hranilnih in posojilnih društev. Pred 60 leti se je ustanovilo prvo tako društvo, danes pa jih najdemo že po celem svetu. Ni ga izobraženega, naprednega naroda, kjer bi ne imeli društvenih posojilnic. V Nemčiji jih je danes 20.000, na Avstrijskem 12.000 in po vseh drugih državah jih je istotako veliko število.

Posojilnice so zadruga. Kaj je torej zadruga?

Hranilna in posojilna društva ali posojilnice, kakor jih mi na Slovenskem kratko imenujemo, združujejo, kakor smo slišali, posestnike in obrtnike. v prvi vrsti take gospodarje, ki rabijo posojila. Združujejo jih v ta namen, da jih rešijo oderuštva, o katerem je bil poprej govor. Posamezen gospodar je bil na milost in nemilost izročen denarnim mogočnejšem in si ni mogel na nobeno stran pomagati. Ko pa se je mnogo teh malih odvisnih gospodarjev združilo, so postali mogočni kljub svojemu ubožtvu in so, kar je glavno, premagali tisto nekdanje oderuštvo. Posameznik pomeni malo ali nič, ako pa združimo mnogo slabotnih posameznikov, tedaj nastane tudi iz teh moč, ki lahko z uspehom brani vsacega najmanjšega gospodarja. To nam posojilnice jasno dokazujejo.

Posestniki in obrtniki so se združili v društvene posojilnice, v katerih vsi s svojim premoženjem jamčijo za varnost hranilnih vlog. Posameznemu, morebiti itak že zadolženemu malemu posestniku noben vlagatelj ne bo dal svojega denarja pod ugodnimi pogoji. Ako pa se združi mnogo malih posestnikov v društvo in vse jamčijo za varnost vlog, ki jih bo to društvo dobilo, potem dobijo vlagatelji zaupanje in radi dajo svoje prihranke posojilnicam na razpolago. Pred vsem vidijo vlagatelji, da šteje posojilnica toliko sto in sto članov, ki so skupaj vredni toliko sto in stotisoč, morebiti celo več milijonov kron. Vloge so torej v posojilnicah varne. Nadalje pa vidijo vlagatelji tudi, da posojilnica ne jemlje vlog za to, da bo s tem denarjem vganjala stvari, od

katerih nihče nima dobička, temveč za to, da se pomaga posojilayrednim gospodarjem, kmetovalcem in obrtnikom, s cenim denarjem, s tako cenim, da morejo gospodarji izhajati. Vlagatelji poznajo to veliko človekoljubno delo posojilnic, zato jim radevolje prinašajo svoje prihranke, kar nam dokazujejo milijarde hranilnih vlog, ki so se že zbrale v posojilnicah.

Posojilnice so torej društva, v katerih si ljudstvo samo pomaga do cenega denarja, zato pravimo, da se ljudstvo posluži samopomoči. Vsa taka gospodarska društva pa, ki temeljijo na opisani samopomoči, imenujemo zadrug. Med zadrug spadajo v prvi vrsti posojilnice, nadalje pa še cela vrsta drugih združenj. Na Slovenskem so znane mlekarke zadrug. Posamezni kmetovalec sicer lahko sam prideluje surovo maslo in pošlje istega v bližnje mesto ali kamorkoli na prodaj; toda mnogo ceneje je vse delo, če se združijo kmetovalci kakega kraja v društvo, kjer se zbira mleko od vseh članov. Društvo si nakupi posebne stroje, s katerimi izdeluje surovo maslo, sir itd. Delo se opravi mnogo bolje in mnogo ceneje. Tudi prodajo oskrbi društvo. Ta društva imenujemo mlekarke zadrug, ki so po Slovenskem, posebno po Kranjskem močno razširjene, iz česar lahko sklepamo, da so ljudstvu res zelo koristne. Imamo pa tudi še druge zadrug n. pr. živinorejske. Kmetovalci hočejo izboljšati živinorejo s tem, da si nabavijo dobrega plemenskega bika. Posameznik ga težko kupi, združijo se torej v živinorejsko zadrugo, ki preskrbi bika. — Imamo stavbene zadrug, ki pred vsem delavcem mnogo koristijo. Mnogo je nepremožnih ljudi, ki bi radi dobili lastno hišo. Posameznemu je nihče ne bo stavil, združijo se torej vsi v stavbeno zadrugo in vsi skupaj zmorejo toliko, da se stavi s kreditom vseh hišica pred vsem najpotrebnejšemu, ki jo zadrugi odplačuje v mesečnih obrokih, za kar porabi v prvi vrsti tisti del dohodkov, ki je poprej šel za najemnino. Ko je zbranega zopet dovolj denarja in je zopet dosti kredita cele zadrug prostega, dobi lastno hišo drugi član ali zadrugnik, kakor se imenujejo člani zadrug, potem tretji, četrti itd. — Imamo nadalje nakupne in prodajne zadrug. Mnogokje si mislijo kmetje, da ni treba pri raznih potrebščinah, ki se rabijo v kmetijstvu in gospodinjstvu, dajati dobička raznim prekupcem. Sami si hočejo obdržati ta dobiček, zato si ustanove nakupne zadrug. Ravno tako je s prodajnimi zadrugami, s pomočjo katerih oddajajo kmetovalci razne pridelke naravnost v mesta in si s tem navadno prihranijo visoke dobičke mešetarjev in prekupcev. Take zadrug obstoje za prodajo sadja,

vina, živine itd. Zelo znane so tudi pri kmetovalcih strojne zadruge. Malemu posestniku bi se ne splačalo nakupiti si raznih večjih strojev. Združi se torej več posestnikov v strojno zadruho, ki nakupi razne stroje in jih potem po vrsti razposojuje vsem članom.

Še cela vrsta zadrug bi se dala naštet, toda že iz navedenih primerov lahko vsakdo spozna, kaj je pravzaprav zadruga. Vidimo, da zadruga skuša za različna gospodarska dela zbirati in združevati sile, da potem z združenimi močmi z lahkostjo izpelje to, česar posameznik doseči ne more. Jasno nam je zdaj, da složno postopanje ne koristi n. pr. samo v politiki, temveč tudi v gospodarskem delu. Velja to posebno za nas Slovence. Mi smo majhen narod, razun tega pravijo, da smo le narod beračev. Dobesedno to pač ni res, toda s posebno premožnimi stanovi se ne moremo ponašati. Smo narod, ki je kakor nalašč pripraven za združništvo. Imamo malo in srednje kmetijstvo, delavstvo, malo in srednjo obrt, vobče male in srednje podjetnike. Vse to nas dan na dan opominja, da se moramo s pridnostjo združevati v zadruge, kajti le združene pridejo naše sicer slabotne gospodarske moči do tiste veljave, katero za svoj obstanek potrebujemo.

Ustanavljanje posojilnic na Slovenskem.

Na Slovenskem so vladale pred več desetletji ravno take razmere, kakor na Nemškem za časa, ko je začel delovati Rajfajzen. Odvisnost našega ljudstva od denarnih mogočnejev je bila velika, oderuštvo je cvetelo. Še danes najdemo po starih zemljiških knjigah posojila za 20, 24 in več odstotkov. Če so pa že pri vknjiženih posojilih bile obresti tako visoke, kako je moralo potem šele izgledati z nevknjiženimi posojili. Razmere menda niso bile mnogo boljše, kakor so še danes ponekod na Balkanu, kjer se pogosto dogodi, da stane dolžnika posojilo po 100%, celo po 200% in še več. Razumljivo je potemtakem, da so naši očetje že zgodaj začeli misliti na samopomoč, na ustanavljanje slovenskih društvenih posojilnic, kjer bodo sami odločevali in skrbeli za to, da se ljudstvu pomaga.

Prva taka slovenska posojilnica se je ustanovila l. 1855 v Ljubljani pod imenom »Obrtno pomožno društvo v Ljubljani«. Druga se je ustanovila v l. 1872 v Ljutomeru na Štajerskem, tretja pa l. 1873 pri Sv. Jakobu v Rožni Dolini na Koroškem. L. 1873 je državni zbor sklenil za zadruge, torej tudi za posojilnice posebno postavo, kar je po celi državi zelo pospešilo

ustanavljanje hranilnih in posojilnih društev ali posojilnic, kakor jih Slovenci kratko imenujemo. V istem času sta delovala na Slovenskem dva zaslužna rodoljuba, brata zdravnik dr. **Josip Vošnjak** in inženir **Mihael Vošnjak**. Slednjega se imenuje »očeta slovenskega posojilništva«. Obadva, posebno pa Mihael, sta se z vso ljubeznijo lotila ustanavljanja slovenskih posojilnic. Tako so dobili posojilnice v Šoštanju in Mozirju na Štajerskem l. 1874, v Metliki na Dolenjskem l. 1875, v Ormožu na Štajerskem l. 1876, v Celju in Žalcu l. 1881. Kmečka posojilnica ljubljanske okolice se je ustanovila l. 1882, v Mariboru istotako l. 1882 itd. Odslej se je začelo marljivo ustanavljanje. Omenim naj le še važno postojanko Trst, kjer se je ustanovila posojilnica l. 1891. V celem štejem Slovenci danes že okoli 500 posojilnic.

Prva slovenska zveza posojilnic ali prva zadružna zveza se je ustanovila v Celju l. 1883, ki obstoji še danes. Ta zveza je v prvi dobi ustanavljala posojilnice najbolj po mestih in trgih. Približno od tistega časa pa, ko se je ustanovila »Zadružna zveza v Ljubljani« (l. 1903), se je začelo marljivo ustanavljati tudi kmečke posojilnice. Teh je danes med slovenskimi posojilnicami velika večina. Razun imenovanih dveh zvez delujeta na Slovenskem še »Goriška zveza gospodarskih zadrug in društev«, ki se je ustanovila l. 1904 in »Zveza slovenskih zadrug v Ljubljani«, ustanovljena l. 1907.

Gospodarski pomen slovenskih posojilnic.

Vseh slovenskih posojilnic je okroglo 500, ki združujejo približno dvestotisoč članov. Bržkone še nekaj več. Vseh hranilnih vlog teh posojilnic je kakih 150 milijonov kron. Razun tega so si že nabrale tekom let čistega premoženja kakih 7 milijonov kron. Že teh par števil nam jasno kaže, da predstavljajo slovenske posojilnice v naših ubožnih razmerah naravnost velikansko gospodarsko moč. To se tudi opaža na vsak korak. Ljudstvo ima do posojilnic zaupanje, kar je dokazano z velikim številom članov. Saj je skoraj ena šestina vseh Slovencev včlanjenih v posojilnicah. Če pa prištejemo k številu 200.000 še vse rodbine posojilničnih članov ali zadružnikov, potem gotovo najdemo, da je mnogo več, kakor polovica vseh Slovencev združena v posojilnicah. S tem je pač najjasnejše dokazano velikansko narodovo zaupanje do slovenskih posojilnic. Pa ne le Slovenci, temveč tudi drugi, osobito tuja podjetja vedno rada iščejo zvez s slovenskimi posojilnicami, ker vedo, da so te posojilnice varne

in dobrodelujoče, katerim se lahko zaupa. Omeniti je posebno, da mnoge posojilnice skupno naročajo za svoje člane umetna gnojila, razne stroje, sploh razne potrebščine. Osobito kmečke posojilnice se mnogo pečajo s skupnim naročevanjem raznega blaga. Izkušnja nas uči, da razne tovarne, ki to mnogovrstno blago izdelujejo, najrajše stopijo v zvezo s posojilnicami, mnogo raje, kakor s posameznimi trgovci, ker vedo, da se jim pri posojilnicah ni treba bati izgube. Še cela vrsta drugih slučajev bi se lahko navedla, iz katerih se lahko dokazuje zaupanje do posojilnic, zaupanje, ki prihaja le od tega, ker so posojilnice same na sebi gospodarsko močne.

Gospodarski pomen slovenskih posojilnic pa lahko presodimo tudi na posameznih članih, na prebivalstvu, za katero so ustanovljene. Posojilnice imajo namen, da sprejemajo hranilne vloge in dovoljujejo posojila. Kako je bilo takrat, ko ni bilo posojilnic? Mnogokrat je moral vlagatelj iti po več ur daleč, predno je prišel do prvega denarnega zavoda, kateremu je lahko izročil svoj denar. Koliko pa jih je bilo, ki se sploh niso mogli odločiti za daljno pot in so raje shranjevali svoj denar v nogavicah, v loncih itd. Mnogi so ga pa posodili sosedu. Vlagatelj, ki je hodil v daljnje mesto vlagat ali vzdigovat svoj denar, je imel z zamudo časa in z dolgo cesto več izdatkov, kakor so mu nesle vse obresti skupaj. Drugi, ki je skrival svoj denar doma v raznih kotih ali ga kje zakopal, sploh ni prejel nobenih obrestij in je torej trpel veliko izgubo. Tretji, ki je sam posojeval denar posestnikom in obrtnikom, je imel mnogokrat premalo vaje za take posle in je trpel istotako večkrat škodo. Danes imamo posojilnice v vsakem kraju, toliko jih imamo, da je vsakdo v najkrajšem času že lahko v denarnem zavodu. Vsak, tudi najmanjši vlagatelj lahko torej brez posebne zamude časa izroči svoje prihranke v dobro varstvo. Posojilnice so tiste, ki so pripomogle, da so ljudje opustili nogavice in lonce kot shrambe za denar. Posojilnice z vsemi mogočimi sredstvi ljudstvo vzgajajo k varčevanju, ter ga vabijo k sebi. V tej kratki dobi let, od kar obstojijo slovenske posojilnice, so zbrale že okoli 150 milijonov hranilnih vlog. Koliko tega denarja bi bilo zapravljenega, če bi ne bilo posojilnic?

Še večji gospodarski pomen ima posojilnica za dolžnike. Oderuštvo z visokimi obrestmi je izginilo iz naših dežel povsod tam, kjer so začele delovati posojilnice. Kmetje in obrtniki imajo danes na razpolago denar za krščanske obresti, tako, da lahko

zraven izhajajo. Dvestotisoč članov štejejo posojilnice in so to po ogromni večini samo taki, ki so prišli zaradi cenih posojil; lahko torej rečemo, da nam vsaka posamezna hiša, vsako posamezno gospodarstvo po celem Slovenskem priča o velikem gospodarskem pomenu posojilnic, kajti kdo in v katerem stanu se danes dela brez tujega denarja? Iz življenske izkušnje vemo vsi, da so redko posejani tisti, ki izhajajo brez posojil. Kake velikanske koristi je torej, da se tej ogromni večini ljudstva pomaga! Pomisliti moramo pri tem, da poprej, pred posojilnicami, ni vladalo le oderuštvo, temveč je večina slučajev bila ta, da ljudje sploh niti za najdražje obresti niso mogli dobiti posojil. Posojilnicam pa se je posrečilo, da so združile koristi vlagateljev in dolžnikov. Vlagateljem dajejo zadostno varnost za vloge, dobijo torej dosti denarja na razpolago, ki ga porabijo v prvi vrsti za posojila malih in srednjih kmetovalcev in obrtnikov, torej istih ljudi, ki drugod najbolj težko pridejo do denarja.

Velike koristi prinašajo posojilnice svojim članom tudi s tem, da jim **skupno naročajo** umetna gnojila. Če kak prekupec naroči več vagonov umetnih gnojil in jih potem v domačem kraju med posestnike na drobno razprodaja, tedaj stori to le radi tega, ker si napravi zraven velik dobiček. Ta dobiček si kmetje lahko sami obdržijo in sicer na ta način, da posojilnica zbere od vseh članov naročila na umetna gnojila ter potem naroči blago kar v celih vagonih naravnost iz tovarne. Posojilnica ne išče pri tem nikakoršnega dobička, zato lahko odda umetna gnojila kmetovalcu za tisto ceno, kakor jih oddaja tovarna pri prodaji v celih vagonih ali pri prodaji na debelo. Koliko tisočakov so posojilnice kmetom na ta način že ohranile! Tako skupno naročanje ima tudi to veliko prednost, da se gnojila za celi vagon lahko dajo preskusiti za malenkostne stroške, med tem ko bi posameznemu posestniku prišlo predrago, če bi vsak svoja mala naročila hotel dati posebej preskusiti. To o skupnem naročevanju umetnih gnojil velja tudi za razne druge kmetijske potrebščine n. pr. za razna močna krmila, kar pride v veljavo posebno v letih suše. Ravno tako morejo posojilnice izpodriniti prekupce pri **prodaji** raznih pridelkov. Posojilnice pozvedujejo pri svojih članih, koliko imajo na prodaj n. pr. sena, sadja, krompirja, vina itd. Nato iščejo odjemalcev in sicer, če mogoče poiščejo zadnjega odjemalca, ki bi rabil blago; s tem se izločijo vsi prekupci ter se na ta način ves dobiček, ki ga drugače vzame prekupec, razdeli med kmetovalca in zadnjega odjemalca.

Tudi na ta način so posojilnice prihranile svojim članom že velikanske svote. Končno naj omenim, da posojilnice mnogokrat skupno naročajo za svoje člane razne stroje, bodisi mlatilne stroje, ali čistilne stroje za zrnje (trijer) itd. Te stroje dajejo svojim članom ali zastonj ali proti mali odškodnini na razpolago. Podobnih koristi posojilnic bi se dalo navesti še celo vrsto, toda že navedeni slučaji zadostujejo, da natančno spoznamo veliko gospodarsko delo naših združnih denarnih zavodov ali posojilnic.

(Nadaljevanje sledi).

Osrednja banka jugoslovanskih hranilnic in posojilnic.

Ljubljanski dnevnik »Dan« piše začetkom avgusta sledeče:

Finančna kriza, ki usodepolno vlada že nekaj let in jej ne bo kmalu konec, sili slovenske denarne zavode, da se otresejo dosedanje more brezsrčnih izkoriščevalcev in postavijo na lastne noge. Še je čas, da to lahko store, še je življenska sila našega denarnega združenstva tako močna, da združeno odbije pohlepne nakane pijavk, ki hočejo naše ljudstvo izsesati do mozga in gospodarsko popolnoma uničiti. Edina pomoč je, da se združijo na slovanskem jugu vse hranilnice in posojilnice v lastno banko **po zgledu Osrednje banke čeških hranilnic**. Sedež banke bodi — **Trst**, to središče trgovskega prometa, kamor naj se obračajo oči vsega slovanskega juga. V takem trgovskem središču more velika banka vsega našega hranilništva in posojilništva razviti svoje blagodejno delovanje v največji meri in tudi veliko lože potegniti na se nam prepotrebni tuji ceneni kapital.

In zakaj je postala nujna potreba nove banke v Trstu? Ali jih ni že dovolj, poreče morda kdo?! Da, dovolj, še preveč jih je, ali niti ene ni, ki bi imela kaj srca za življenske potrebe našega ljudstva, ki je zbrano okoli hranilnic in posojilnic in drugih denarnih ali pridobitvenih zadrug. Še več: tendenca bančnega delovanja je postala smrten sovražnik našim zadrugam in tudi hranilnicam. Bili so časi, ko so banke, stare in novo ustanovljene, lazile za našimi posojilnicami in zadrugami, ponujale jim svoje dobrote in zagotavljale zlate čase, ako se izroče njihovemu varstvu. Naši zavodi, ki so jih vodili le navdušeni

rodoljubi in poštenjaki od pete do glave, so se udajali sirenskimi glasovom, podpisavali delnice iz rezervnih zalogov, nalagali tam svoje preostanke in ... začeli rabiti tudi neeskomptni kredit. Nikdo ni slutil, v kakšno nevarno past gazijo, iz katere bo izhod silno težak. S sirenskimi glasovi so vabile banke nedolžne žrtve v svoje mreže: »Razširite svoj delokrog« — glasili so se dopisi take banke-dobrotnice — »ne čakajte le na svoje kmečke vloge, saj je naš bančni denar še cenejši. Danes plačujete za vloge po 4 in pol $\frac{0}{100}$ in tudi več, a pri nas plačate le $4\frac{0}{100}$, $4\frac{1}{4}$, $4\frac{3}{8}\frac{0}{100}$, da celo brzojavno so oferirale denar po $3\frac{7}{8}\frac{0}{100}$. In gorje zavodom, ki so šli na lim takim peklenskim vabilom. Nešteto je danes slovenskih posojilnic in zadrug, ki proklinjajo trenutek, ko so se dale speljati v take stike z bankami.

Povemo en drastičen zgled: Neki slovenski zavod ni maral nikdar stika z banko, veliko »dobrotnico« ljudstva. Nekoč je prišel v kraj sam ravnatelj te banke, ogledal si je posojilnico, pregledal knjige itd. ter se jako pohvalno izrazil o vsem, kar je videl. Vrnivši se domu, je pisala banka: Denar je na svetovnem trgu po ceni, mnogo cenejši nego so Vaše vloge. Mi Vam ga oferiramo po $3\frac{7}{8}$ — razširite svoj delokrog... Odpiramo Vam 200 tisoč K neeskomptnega kredita. Naivni slovenski poštenjaki so šli na lim tej velikodušni oferti slovanskega bratoljubja — in razširjali so svoj delokrog s »cenenim« bančnim denarjem. Ali ko so prekoračili 100 tisoč kron dovoljenega kredita, je postal denar že dražji, pri 200.000 K pa je posojilnica že — doplačevala. Ali najhujše je prišlo! Po znani krizi v Egiptu je ta banka ves kredit nakrat — **odpovedala**. Vse prošnje niso nič izdale! Nekdo, ki je bil poučen o razmerah, je zašepetal: »Hočejo Vas uničiti. Vaš kraj je jako pripraven za filijalko ali vsaj ekspozituro banke, — in dedščina Vaše posojilnice je naravnost izboren plen za to bodočo filijalko!« Ali ni se zgodila ta ostudna nakana! Slovensko posojilnico je rešil — **nemški zavod** in izplačal »slovansko banko«, — in ta nemški zavod je za večjo vsoto povišal že izčrpani prej dovoljeni kredit in ni nikdar izkoriščal svojega položaja.

Kakor tej slovenski posojilnici se je godilo še mnogim drugim, ki danes zdihujejo in preklinjajo, a si ne vedo pomagati. Človeku zavre kri v žilah, ko vidi, kako sistematično se izžemajo življenske sile našemu posojilništvu. **8 $\frac{0}{100}$ obrestovanje je že čisto navadno, a prihajajo računi, ki izkazujejo z vsemi možnimi postranščinami po 12 $\frac{0}{100}$ in še več!** To je brezprimerno oderuštvo, to je rop na našem narodnem premoženju, to je nasilstvo v polni

zavesti si dejstva, da si slovenska reva ne more pomagati kakor — plačevati in molčati. In tako je danes po vsej slovenski domovini le — zdihovanje in plačevanje. Moderno oderuštvo in brezsrdno pijavkarstvo slavi svoje orgije nad našim ubogim ljudstvom in njegovim, še pred kratkim cvetočim posojilništvom.

Pa še nekaj naj omenimo! Te velike dobrotnice našega narodnega denarničarstva so seveda po vsem vrhu še v skrbeh za — varnost danega kredita. In vrše se revizije poslovanja, — ki pa niso nič drugega nego ... **stikanje za hranilnimi vlogami**. Uboga posojilnica je zdaj šele prav v mukah in težavah, ki postajajo od dne do dne bolj neznosne. Hranilne vloge sistematično padajo, — ker dobivajo njihovi vlagatelji dopise, ki vabijo, naj svoj denar vlagajo pri njih, ker je bolj varen ... Ako dopisi nič ne izdajo, dobivajo vlagatelji celo ... osebne obiske iz centrale, ki navadno imajo uspeh. Na štiri oči se lahko več pove nego se more zapisati! — In tako imajo danes naše posojilnice in zadruge sistematično gonjo za hranilnimi vlogami!

Kaj more in mora slediti, ako pojde to tako naprej? Odgovor je na dlani! **Rešimo se, dokler je čas!** Vsi naši denarni zavodi, ki trpe ali so že pretrpeli podobne težave, naj se združijo v banko po vzorcu Ustfedni banke. Ako se združi le 300 posojilnic in hranilnic iz vse Slovenije, Istre, Dalmacije in Hrvatske, ki vplačajo povprečno po 10.000 K delnic, dobimo delniško glavnico 3 milijone K, kar je dovolj za začetek. Mnoge danes velike banke so pričele z manjšim kapitalom. — Z delniškim kapitalom 3 milijonov kron bi se dalo pritegniti toliko tujega cenejšega kapitala, da bi se naši denarni zavodi povsem otresli sedanjih uničujočih vezij. Taka banka bi zanaprej zabranila vsak run na slovenske posojilnice in hranilnice, odbila bi vsak naskok s takojšnjo pomočjo in tako zabranila mnogotero usodepolno zlo, ki grozi slovenskemu ljudstvu.

Ako se ne motim, je bilo na nekem občnem zboru »Zveze slov. zadrug« že govora o taki banki in misel je splošno ugajala. Pripominjam pa, da nova banka ne bo smela biti strankarska, ustanova, marveč **obče slovenska**, saj trpimo več ali manj vsi pod težo opisanih razmer!

Toliko za danes! Rodoljubi, premišljajte, oglasite se, zganite se!
Štajerski.

In »Dan« z dne 16. avgusta piše nadalje pod naslovom: »Jugoslovanska zadružna banka« (Dopis s periferije) sledeče:

Ni ga kmalu članka, ki bi v toliko glavah in srcih našel simpatičen odmev, kakor članek »Dneva«, priobčen pretekli mesec, v kojem se je stvarno obdelovalo razmerje zadružništva in bank. Polna trpljenja in teškega dela je zdaj pot voditeljev slovenskih denarnih zadrug. Naj se sestrice, ki so včlanjene v ljubljanski »Zadružni zvezi« še tako ponašajo, naj se jim obeta pomoč dežele Kranjske, toda jim prede vsem **od prve do zadnje** in bilo bi smešno, da si to drug drugemu prikrivamo.

Vedno se citira »Glavna posojilnica«, »Agro-merkur«, Gorica, Šoštanj, Kočevje, če se govori o vzrokih krize. Gotovo so te nezgode zelo škodovala kreditu zadružništva, a vzroka, da trpe vsi tudi najtrdnjši in najstarejši zavodi, ni možno tukaj najti. Saj denar, ki je mobiliziran v teh ponesrečenih zavodih, je bil nemobilen že prej. Gotovo vpliva tudi na nas, da je v Avstriji zdaj najmanj tujega denarja, škodujejo nam zadružni polomi na Koroškem in v Bukovini. A vseeno še vživa naše zadružništvo — po vsi pravici — toliko zaupanja in tudi denarja je še toliko, da bi ne bilo treba krize tako čutiti, kakor jo čutimo zdaj. Pravi vzrok je **invazija bank na slovenski trg, njih konkurenca in njih boj proti zadrugam**. Mi nismo slepi, da bi ne vedeli ceniti pomena bank. Najmanj jih podcenjujemo, če so slovenske ali slovanske sploh. Vemo, da so poklicane vzeti z ram zadružništva mnoge težke posle, za koje zadružništvo **ni sposobno**. Poklicane so uvesti doslej Slovencem neznane panoge denarništva in odpirati vire svetovnega denarnega trga. **A naloga bank ni uničevati zadružništvo**. Kar pa se zdaj godi po Slovenskem, to je pravi **zavratni umor slovenskega posojilništva**.

Lov na hranilne vloge sploh ni pravcati bančni posel. In vendar smo priča dogodkov, ki jim ni para niti v židovskem denarstvu: Poizvedeti ob stiski kake zadruga za vse večje vlagatelje, potem pa hajdi ponudbe visokih obresti in osebni obiski bančnih uradnikov na lov za onimi vlogami! In tako lepo govore ti gospodje o »Glavni« itd. Vlagatelju rečejo, da naj kar da knjižico in jo že oni realizirajo. Isti hip je zadruga dobila novega upnika, ki ji računa 8—9%, prej pa je vlogo obrestovala s 4 in pol %. Zdaj se začne obupen boj med zadrugo in banko. Slabič brez obrambe obleži premagan. Kmalu na to je čitati, da da se v dotičnem kraju snuje filijalka dotične banke.

Dejstvo je, da so banke pobrale iz zadrug zadnja leta kakih 10 milijonov kron, **posodile pa so nazaj proti visokim obrestim komaj mal del tega zneska**. Posrečilo se jim je tok hranilnih

vlog obrniti nase od zadrugištva. Reklama se dela za hranilnice in banke, v sredi pa sedi pastorek zadrugištvo in propada. V zadnji gorski zadrugi danes nahajaš korespondenco velikih bank in marsikatera zadrugica mu je že šla na lim. V času izobilja so ponujali denar tako poceni, da smo se malone branili vlog, zdaj pa sesajo, da groza.

Ako bi imeli eno samo ali dve domači banki, kjer se končno vendar da govoriti z voditelji, bi se morda našel sporazum. A pod slovensko zastavo jadrajo češke banke in njih češki ravnatelji, ki ne znajo besedice slovenski, bi se radi izkazali, da »znajo« in izmolzli velikanske dobičke iz nas. Naše uboge brate Hrvate tako očirajo, da se človeku kar lasje ježijo, pa tudi nas pridno ožemajo. Bančni denar stane zadrugo netto 9%, potem pa živi, če moreš! Odkrita beseda z brati Čehi bi ne bila neumestna! V Bukovini so jim združeni Ukrajinci in Rumuni že pokazali zobe, pri nas pa tudi pride moment, ko se bode ta brezobzirnost ožigosala. In pri vsem njih slovanstvu, je vendar fakt, da češke banke v Trstu postavljajo na noge falitno italijansko trgovino. Ne rečemo, da Lahov ne ožemajo, a tam je kupčija riskantna in težavna in torej mora nesti več obresti. »Živnostenska banka« je financirala žida Neumanna, ki je z enim milijonom pretekli teden zbežal iz Trsta. Celih 445.000 K mu je posodila! Izgubo bo treba prinesti od drugod v blagajno. In res, kar naenkrat gre glas po deželi, da ustanovi »Živnostenska« podružnici v Ljubljani in — Gorici.

Da je kriza tako močna, temu torej ni vzrok nobeden drugi kakor ta, da banke prekoračijo delokrog in pobirajo hranilne vloge in sicer ne le vse nove, ampak tudi stare izvijajo za drugam. Tu je treba pomoči v organizaciji. Člankar »Dneva« je že pred mesecem pokazal pravo pot, kako se rešiti pritiska z osnovanjem lastnega denarnega zavoda, ki bode oskrboval zadrugištvo z denarjem. Naj se oglasi še par člankarjev, da se javnost pripavi. Če zadrugištva objem bank ne zaduši, če ga še rešimo, potem bode zaupanje kmalu prišlo nazaj: zadrugištvo bode izčiščeno, sadovi nesrečne bančne obrestne politike pa bodo prišli na dan v polomih naših sedanjih diktatorjev.

Zaključujemo z opazko, da nam je le sila in ogorčenje spravila ta članek v pero. Mi nočemo hujskati proti češkim bankam, a izzvali bi radi pravo umevanje nalog slovanskih bank, ki bo konečno dovedlo, da bodo banke in za druge vsaka v svojem naravnem delokrogu složno delale za gospodarsko osamoosvojitev Jugoslovanov!

Goriška banka.

V Gorici se je sestavil pripravljalni odbor za ustanovitev »Goriške banke, družbe z omejenim jamstvom v Gorici«. Gre torej za ustanovitev denarnega zavoda na podlagi postave z dne 6. marca 1906, drž. zak. št. 58 (postava o družbah z omejeno zavezo). Povod k ustanovitvi je dala glasom neke okrožnice z meseca maja 1912, ki jo je razposlal pripravljalni odbor, zadnja splošna denarna kriza na Goriškem poostrena vsled poloma solkanske Mizarske zadruga in Trgovsko obrtne zadruga v Gorici. Vsled tega da slovenska trgovina in obrt hudo trpita. »Naravni razvoj naše trgovine in obrti zahteva torej v sedanjem položaju na denarnem trgu novih virov, nove opore in pred vsem narodno gospodarske samopomoči«, tako pravi okrožnica. Ta »novi vir« in »narodno gospodarska samopomoč« naj bo snujoča se Goriška banka.

Žalibog mi je na razpolago samo majhen izvleček pravil tega novega zavoda. A že v tem izvlečku sta dva §§ prav zanimiva. § 2. določa namen družbe i. s. sledeče:

»Namen družbe je

- a) uveljaviti strokovno znanje in kreditno izkušnost v korist svojih članov v prvi vrsti in v korist narodnogospodarskega življa v splošnem, dalje varovati prava načela v finančnih in kreditnih zadevah.
- b) sprejemati zaupna mesta, zastopstva, preskrbo, posredovanja v finančnih in kreditnih zadevah, skrbeti po lastnih močeh za prospeh zavoda in posameznikov v kreditnih in finančnih poslih.
- c) izvrševati v zadevah avtonomnih korporacij in zasebnikov revizije, kontrole vseh vrst, vpeljevati knjigovodstvo in administracijo in nadzirati denarne in kreditne zavode, da se v trgovskem oziru pravilno vodijo.
- d) izvrševati organizacijo in upravo v korist denarnih in kreditnih zavodov in posredovati pri dražbah, likvidacijah, prisilnih upravah in konkurzih.
- e) podajati strokovne nasvete v finančnih in kreditnih zadevah, predvsem ugotavljati pravilnost knjigovodstva, bilanc, podajati nasvete pri sestavljanju bilanc in računov sploh, sestavljati davčne izpovedi, kontrolirati pravilnost plačilnih nalogov vseh vrst, izvrševati zasnovanja, izpreminjevanja in

likvidacije podjetij, skrbeti za zvišanje kapitalov, strokovna poročila in zastopstvo denarnih zavodov vseh vrst, nuditi gmotno in moralno podporo pri plačilnih neprilikah, krizah denarnih zavodov in posameznikov, skrbeti za varno in trajno izvrševanje podjetij in trgovin sploh. Družba ima nalog podpirati strokovno izobrazbo v zavodih nameščenega uradništva, skrbeti za nadomestno in pomožno službo, za poslovni red in sodelovati pri pokojninskih vpeljavah.

f) izvrševati trgovske in kreditne posle vseh vrst, posebno pa bančne in menične po čl. 272. trgovskega zakona in to na lastni in tuji račun.

g) ustanavljati, pridobivati, gojiti in sprejemati v upravo podjetja vseh vrst, posebno gospodarska, trgovska, obrtna, industrijska in stavbena podjetja.«

Iz § 3. pa je posneti, da bi naj družbena osnovna glavница znašala 200.000—250.000 K.

S celo zadevo te ustanovitve se bavim le radi tega, ker najdem na celi akciji nekaj kardinalnih napak. Pred vsem kar se tiče povoda, ki po mnenju pripravljalnega odbora zahteva ustanovitev novega denarnega zavoda v Gorici. Denarna kriza vlada na Goriškem, vlada pa tudi povsod drugod. Na Goriškem je gospodarsko stanje v resnici še nekoliko ostrejša radi navedenih polomov. To krizo čutijo najbolj gospodarska podjetja, v prvi vrsti denarni zavodi. Ali pa mislite, da boste denarnim zavodom in gospodarskim podjetjem vobče stališče olajšali s tem, da snujete v dobi krize nov denarni zavod, ki je že po naturi konkurenčen obstoječim? To je pač prav napačen nazor. V deželi imamo velikih zavodov in tudi v Gorici sami, za iste poskrbite. Ako je dobiti kje denarja na razpolago, potem ga je treba dati v prvi vrsti že obstoječim zavodom in je s tem krepiti. Obstoječi zavodi gotovo dovolj trpe vsled konkurence bank, ki so v zadnjem času postavile v Gorico svoje podružnice. Prav nepotrebno je torej, da voditelji teh starih združenih zavodov z ustanavljanjem novega podjetja ustvarjajo še eno konkurenco. Trgovina in obrt od takega »novega vira« ne bo imela prav nobene koristi. In »narodnogospodarska samopomoč« to tudi ni, bil bi to kvečjemu »narodnogospodarski samomor«.

Še večjo zmešnjavo povzroča § 2 pravil, koder je naveden namen Goriške banke. Nisem si na jasnem, kaj ustanovitelji pravzaprav hočejo. Ali naj bo Goriška banka nekaka združna zveza? Ali agencija? Informačni zavod? »Universal« ali kaj?

Koliko namenov in vse to se naj opravi s kapitalom 200.000 K! Prvo je vendar, da se čisto jasno navede, kaj kdo hoče i. s. da se navede le to in toliko, kolikor je izpeljati mogoče. Tako kupičenje obljub pa samo vzbuja sum, da je načrt slabo premišljen, da je vse le neko tavanje v višavah, v kakoršne resno in solidno gospodarsko podjetje ne spada. Pri vsem tem namerava Goriška banka nemara še razbremenjevati Trgovsko-obrtno zadružno s tem, da prevzame Trgovski dom? Torej precej v začetku se angažirati višje, kakor je sploh kapitala na razpolago i. s. se angažirati v posel, o kakeršnem se mlademu zavodu najmanj še 10 let niti sanjati ne bi smelo!

Gospodje v Gorici naj mi teh opazk ne zamerijo. Toda vest bi mi očitala, ako bi jih ne izrekel. Prepričan sem, da se to mora povedati v interesu **zdravega** gospodarstva. Bolanih podjetij imamo že itak dovolj na vseh koncih in krajih. Za ustanavljanje zdravih podjetij pa je tudi pri nas že treba nekaj strokovnega znanja. Zadnja leta so nas o tem menda zadostno poučevala!

Zadružni teden.

V času od 2. do 8. septembra t. l. se je vršil na Dunaju takozvani »zadružni teden«, ki ga je priredila »Splošna zveza avstrijskih kmetijskih zadrug«. Obisk je bil zelo povoljen in je s tem dokazana potreba in upravičenost, da se ta prireditve ponavlja vsako leto. Po nekaterih državah imajo namreč zadrugarji navado, da sklicujejo vsako leto velike zadružne kongrese, ki trajajo po več dni in se obravnava na istih cela vrsta predmetov v naglici drug za drugim. Taki kongresi so posebno priljubljeni v Nemčiji, na Angleškem in na Francoskem, pa tudi na Avstrijskem smo doslej imeli kmetijski zadrugarji 2 taka velika shoda, ki sta trajala vsakokrat po 2 dni. Izkazalo pa se je, da se v naglici, s katero se obravnavajo posamezni predmeti na zadružnih kongresih, ne more razpravljati z zadostno temeljitostjo, zato je naša avstrijska organizacija že lansko leto poskusila s takozvanim »zadružnim tednom«. Prirejen je ta »zadružni teden« tako, da se za vsak predmet rabi navadno eden celi dan. Dopoldne se vrše predavanja k predmetu, popoldne pa se porabi z razgovorom o stvari. S tem se dobi časa dovolj, da se o vsakem predmetu more razpravljati vsestransko temeljito.

Na letošnjem »zadružnem tednu« je obsegal dnevni red sledeče točke:

Dne	2.	sept.	Seja revizorskega odbora.
»	3.	»	Konferenca o vinarskih zadrugah.
»	4.	»	Posvetovanje o zadružnem zakonu.
»	5.	»	Odborova seja in občni zbor »Splošne zveze«.
»	6. in 7.	»	Zborovanje revizorjev.
»	7.	»	Občni zbor »Pokojninskega društva kmet. zadrug«.

I.

Dne 2. septembra je zboroval revizijski odbor pod predsedstvom **dr. Neudörfer-ja**, tajnika »Splošne zveze« na Dunaju.

Od Slovencev sta bila v tem odboru nadrevizor **Pušenjak** (Maribor) in tajnik **Stibler** (Celje). Glavna točka dnevnega reda je bilo posvetovanje o sestavi revizijskega reda. Ravnateljev namestnik »Graške zadružne zveze«, g. **Ahčin** je izdelal načrt, katerega je revizorski odbor prerešetal od točke do točke in dopolnil tako, da se je izročil takoj v tisk. Sklenilo se je, da se ta revizijski red predloži dne 6. in 7. septembra zborovanju revizorjev. Ravno tako se je v tej seji določil poslovni red za delovanje revizorskega odbora. Revizorski odbor obstoji namreč šele od leta 1911 naprej.

Nato se je razpravljalo še o raznih predlogih, ki jih je revizorsko zborovanje iz leta 1911 izročilo revizorskemu odboru v izvršitev.

II.

Dne 3. septembra se je vršilo pod predsedstvom **dr. Störck-a**, predsednika »Splošne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug« posvetovanje o vnovčevanju vina. C. kr. poljedelsko ministrstvo je bilo zastopano po 4 gospodih, med njimi sta bila tudi sekcijski svetnik **dr. Ertl**, znameniti avstrijski zadrugar, in dvorni svetnik **Portele**; nadalje so bile zastopane vse dežele, kjer se prideluje vino, bodisi da so bili zastopniki odposlani od deželnega odbora, bodisi da so prišli zastopniki od zadružnih zvez in posameznih vinarskih zadrug.

Glavno poročilo o vinarskih zadrugah je imel inženir **Henisch** iz Brna na Moravskem. Poročevalec je dober poznavalec vinarskih zadrug v Nemčiji in se v svojem poročilu ozira skoro izključno na izkušnje, ki so jih imeli v Nemčiji z vinarskimi zadrugami. Ker so naše avstrijske razmere do cela dru-

gačne in se naše vinarsko združništvo skoro po vseh kronovinah močno razlikuje od vinarskih zadrug v Nemčiji, zato je umljivo, da izvajanja poročevalca, inženirja **Henisch-a** niso našla pri poslušalcih pravega priznanja. Po tem poročilu so poročali zastopniki posameznih kronovin o svojih izkušnjah v vinarskem združništvu ter se je koncem koncev izkazalo, da mora osobito v naših južnih razmerah združništvo imeti tudi namen osamosvojitve vinogradnikov od zasebne vinske trgovine. Naše vinarske zadruge naj vzamejo prodajo vina v roke. K temu je sposobna organizacija, ki razpolaga čez zadostni kapital, nadalje ki ima izvrstno kletarsko in trgovsko osobe. Tretji pogoj za bodočnost teh zadrug je, da se vsi združniki zavežejo oddajati zadrugi ves vinski pridelek.

Na Štajerskem sta dve veliki organizaciji za vnovčenje vinskega pridelka: Graška zadružna zveza in »Prva južnoštajerska vinarska zadruga v Celju«. Graška naprava je v toliko pomanjkljiva, ker je urejena kot del tamkajšnje zadružne zveze. Ta vinarski oddelek ima sicer to prednost, da se more poslužiti bogatih zvezinih denarnih sredstev, ni pa to dobro za zvezo samo, ker je taka vinarska kupčija vendar-le zvezana z gotovim rizikom ali nevarnostjo. Vobče ni dobro, da se pod eno in isto firmo opravlja več popolnoma različnih trgovskih poslov. Pripeti se namreč lahko, da eden oddelek deluje slabo in zadene na kakšno nepričakovano nesrečo, posledica je, da pridejo s tem v slab glas tudi vsi dobro poslujoči oddelki, kar potem v nadaljni posledici povzroči gotovo gospodarsko škodo tudi zdravim poslom. Nadalje se v graškem slučaju lahko zgodi tudi to, da zveza nekoč ne bo imela toliko sredstev na razpolago, kakor zadnja leta. Posledica bo, da vinarskemu oddelku ne bo mogla več dati toliko sredstev na razpolago, kakor doslej. Ta organizacija za vnovčevanje vina torej nima posebno zanesljive podlage. Dokaj drugačna organizacija je »Prva južnoštajerska vinarska zadruga v Celju«. To je popolnoma samostojno podjetje, ki šteje sedaj okroglo 300 združnikov. Ampak tudi to podjetje ima svoje nedostatke in sicer je glavni nedostatek ta, da ima zadruga pre-nizke deleže, potemtakem tudi premalo denarja in je preveč navezana na izposojila. Nadalje ta zadruga še ni urejena — kakor tudi graški vinarski oddelek ne — na to, da bi bili vsi člani zavezani, oddati letno ves vinski pridelek njej, zadrugi. Tu bo potrebno še dalekosežnih sprememb. Vobče nam je dunajsko posvetovanje dalo marsikateri migljaj, ki ga bo uvaževati pri

nadaljnem organiziranju slovenskega vinarskega združenstva.

III.

Dne 4. septembra se je vršilo posvetovanje o novem združnem zakonu. Kakor je znano, je vlada že zadnjo jesen predložila državnemu zboru načrt novega združnega zakona. Razne združne korporacije so se že posvetovale o dobrih in slabih straneh tega načrta. Ošobito so se lotile tega dela že češke Šulce-deličevke in so zbrale o tej zadevi že ves material. Kmetijske zadruge so bile zadnje, ki so se začele baviti z novim združnim zakonom.

O posameznih točkah novega zakona danes še ne bomo poročali. Omenimo samo to, da je na navedenem zborovanju imel glavno poročilo znani zadrugar **dr. Türk** iz Šlezije. Poročevalec je skoraj v vseh točkah pritrdil vladnemu načrtu, kar je vzbudilo pri mnogih zborovalcih odpor. Na zborovanju so bili navzoči zastopniki poljedelskega in justičnega ministrstva ter je ošobito ministerijalni svetnik **dr. Durlig**, ki je imel pri sestavljanju novega zakona glavni referat, podajal tekom razprave potrebna pojasnila. Glavni poročevalec **dr. Türk** ni stavil nikakoršnih predlogov, vsled česar tudi ni prišlo do glasovanja o posameznih točkah. Celi materijal se je izročil posebnemu odseku, ki se je že poprej izvolil iz odbora »Splošne zveze«. Ta odsek ima nalogo, zbrati vso stvarino, ki bo služila »Splošni zvezi« za podlago pri končnem razpravljanju o načrtu in zavzemanju stališča napram novi postavi.

IV.

Dne 5. septembra ob 9. uri dopoldne se je vršila odborova seja »Splošne zveze«. Odbor je bil zbran skoraj polnoštevilno. Tudi v tej seji je bilo zastopano poljedelsko ministrstvo.

Iz poročil je med drugim posneti, da je ravnokar izšlo »Poročilo splošne zveze kmetijskih zadrug na Avstrijskem o delovanju l. 1910 in 1911«, obširna knjiga, ki bo nudila zadrugarjem mnogo poučnega gradiva. Revizijsko poslovanje »Splošne zveze« je vedno obširnejše in se že izkazuje potreba, nastaviti več revizorjev. V pretečenem poslovnem letu je začel poslovati revizorski odbor. Zadnjo zimo se je vršil špeciialni poučni tečaj revizorjev, ki je trajal 6 tednov. Za prihodnjo zimo se predlaga zopet prireditve splošnega poučnega tečaja, ki bo trajal najmanj 4 mesece. Podala so se tudi poročila o stanju združnih zvez v Bukovini, o katerih je bilo zadnja leta mnogo govora.

Občni zbor »Splošne zveze«, ki se je vršil takoj po odborovi seji, je bil jako dobro obiskan. Zastopano je bilo poljedelsko in justično ministrstvo. Iz poročil je posneti, da je v »Splošni zvezi« sedaj združenih 30 članic (zadružnih zvez). V celoti je omeniti o avstrijskem kmetijskem zadružništvu, da je isto tudi zadnje leto številno napredovalo, pa tudi za spopolnitev notranjega poslovanja zadrug se je storilo mnogo. Na drugi strani so zadruge hudo trpele vsled velikega pomanjkanja denarja. Nekatere zveze so imele velike kurzne izgube, v deželah, kjer je posebno malo denarja, so zadruge trpele vsled izredne denarne druginje. Prišlo je ponekod do polomov. Takih slučajev so vsega pomilovanja vredni, vendar je napačno, ako se vsled ene nezgode skusi postaviti vse zadružništvo v slabo luč. Polomi niso dokazali nepravilnosti zadružnih načel, temveč le nepravilno rabo istih. Obžalovati je torej, da se je nov zadružni zakon sestavljal pod vtisom takih storjenih napak, in se obrača sedaj s pretirano ostrostjo proti ogromni večini zadrug, ki so v svojem organizmu zdrave in dobre. Storjene napake bodo za bodočnost našemu zadružništvu velik svarilen vzgled. Zadruge se bodo in se morajo razvijati naprej!

Ko se je odobril letni račun »Splošne zveze« za leto 1911, se je prešlo k volitvam in je bil izvoljen za predsednika »Splošne zveze« za dobo treh let **dr. Pavel pl. Störck**. Star odbor se je izvolil z majhnimi izjemami še za nadaljno dobo.

V.

Dne 6. in 7. septembra se je vršilo zborovanje revizorjev. Ta zborovanja so za nadaljno vzgojo revizorjev važna, ker je dana tu najlepša prilika, da si revizorji posameznih dežel in zvez mesebojno izmenjavajo svoje izkušnje iz revizijskega poslovanja. Že prvo zborovanje revizorjev leta 1911. je bilo dobro obiskano, isto velja o letošnjem. Tudi na tem zborovanju so se udeležili posvetovanj zastopniki poljedelskega in justičnega ministrstva.

Prvi dan je bil posvečen razpravam o tistih določbah novega zakona, ki se nanašajo na revizije. Poročevalec je zahteval, da se že v zakonu določi, da mora biti vsaka zadruga včlanjena v kaki zvezi in se mora podvreči zvezni reviziji. Sodni reviziji bi bile podvržene le take zadruge, katerih bi zveze ne hotele sprejeti. Važna je določba v novem načrtu, da smejo sodišča pri sodnih revizijah odposlati le take revizorje, ki natančno poznajo tudi zadružništvo. Doslej so sodišča mnogokrat pošiljala ljudi, ki

so pač dobri poznavalci knjigovodstva, niso pa imeli najmanjšega pojma o združništvu. Jasno je, da taki revizorji zadruga ne morejo revidirati z uspehom. Poročevalec se obrača ostro proti temu, da bi finančno ministrstvo imelo pravico revidirati zadruga. Te določbe so prišle v vladni načrt pod vtisom zadnjih združnih polomov. Poročevalec pravi pa čisto prav, da so v celem združnem gibanju taki polomi le izjeme in za izjeme se ne smejo delati zakoni. Po novem zakonu bodo sodišča imela pravico tudi odstavljati člane načelstva in nadzorstva. Tudi take določbe vzbujajo pomislek, kajti iz izkušnje vemo, da poznajo sodišča razmere v zadrugah mnogo premalo in torej ne morejo odločevati v zadrugah o tako dalekosežnih razmerah, kakor je odstavljanje članov načelstva in nadzorstva.

Tudi ves material, ki se je zbral o tem referatu, se izroči že navedenemu odseku »Splošne zveze«.

Naslednji dan se je zborovanje revizorjev nadaljevalo. Pred vsem se je predložil poslovni red revizorskega odbora. Bil je odobren. Nato se je podalo poročilo o delovanju revizorskega odbora v pretečenem letu. Za tem se je razpravljalo o revizijskem redu. Revizijski odbor je, kakor smo že omenili, sestavil načrt, ki se je predložil revizorjem in se je potem obravnavalo o istem od točke do točke. Tako je na Avstrijskem vendarle prišlo do enotnega temeljnega revizijskega reda, ki bo posameznim združnim zvezam mogel služiti za podlago pri sestavljanju revizorskega poslovnika.

Koncem zborovanja so se vršile volitve v revizijski odbor. Na predlog dosedanjega odbora se je število odbornikov znižalo od 16 na 10. Izmed Slovencev je bil izvoljen v ta odbor tajnik **Stibler** (Celje). Takoj po revizorskem zborovanju se je sestel nov odbor k prvi seji in si je volil za predsednika **dr. Neudörfer-ja**, tajnika »Splošne zveze« na Dunaju. Nadalje si je odbor sestavil načrt za bodoče delovanje in je posebno omeniti, da bo pred vsem pripravil vzorna pravila za posamezne vrste zadrug. Nadalje bo pripravil za prihodnjo leto zopet zborovanje revizorjev.

VI.

Popoldne 7. septembra se je vršila odborova seja »Pokojninskega društva avstrijskih kmetijskih zadrug«. Dne 8. sept. pa se je vršil občni zbor tega zavoda. Iz poročil je posneti, da je bilo koncem leta 1910 zavarovancev 269, koncem leta 1911 jih

je bilo 281, na dan občnega zbora pa jih je štel zavod že 333. Na premijah se je vplačalo:

1909	K	72.580'60
1910	»	97.094'19
1911	»	119.102'41
dobička je bilo leta 1909	»	5.752'39
» 1910	»	2.040'66
» 1911	»	14.174'69

Pregledovalci so našli račune v redu. Pri volitvah je bil sedanji odbor zopet izvoljen. V odboru je tudi član načelstva »Zadružne Zveze v Celju«, gospod **dr. Ernest Kalan**.

VII.

Končno bodi še omenjeno, da se je vršil dne 6. septembra popoldne občni zbor »Državne zveze avstrijskih zadružnih uradnikov«. To društvo si je stavilo nalogo, zastopati koristi zadružnega uradništva. Doslej je pristopilo okroglo 200 članov, kar je za uspešno delovanje seveda mnogo premalo. Za predsednika je bil izvoljen zopet gospod **dr. Neudörfer**.

Rajfajzenova organizacija v Nemčiji v letu 1911.

V Nemčiji obstojite dve veliki osrednji zadružni organizaciji. Darmstadtska ali Haasova (Državna zveza kmetijskih zadrug v Nemčiji — Reichsverband deutscher landwirtschaftlicher Genossenschaften), o kateri poročamo na drugem mestu, in Rajfajzenova, ki je imela do lanskega leta svoj sedež v Najvidu ob Reni, sedaj pa v Berlinu. (Generalna zveza kmetijskih zadrug v Nemčiji — Generalverband ländlicher Genossenschaften für Deutschland). Ta zadnja organizacija rajfajzenska je izdala poročilo za leto 1911, iz katerega sledi, da je bilo to leto doba hudih notranjih bojov za Rajfajzenovo organizacijo. Na eni strani boj z nemško zvezo na Poznanjskem, koje posledica je bil izstop poznanjske zadružne zveze iz generalne zveze. Generalna zveza v Nemčiji ne obstoji iz posameznih zadrug-članic, temveč iz zvez-članic; torej je organizirana nekako tako, kakor »Splošna zveza avstrijskih kmetijskih zadrug«. Na drugi strani je generalna zveza imela v letu 1911 hud boj s prusko državno zadružno blagajno. Zadnje je zavod, kakoršnega hoče ustanoviti za avstrijsko zadružništvo tudi naša

vlada. Na Pruskem se je Rajfajzenova organizacija v lanskem boju popolnoma ločila od tega državnega zavoda.

Leta 1910 je bilo stanje v generalni zvezi združenih zadrug 5302. Tekom leta 1911 jih je izstopilo 481 — ogromna večina tega števila odpade na poznanjsko zadružno zvezo, ki je, kakor smo omenili, cela izstopila —, na novo pa je vstopilo 244 zadrug, tako da je koncem leta 1911 stanje 5065 zadrug. Ogromna večina teh članic so rajfajzenovke, torej posojilnice, zadružnih elektraren, mlekarskih zadrug, zadrug za vnovčevanje živine itd. je v tej organizaciji razmeroma malo. Denarna centrala vseh teh zadrug obstoji kot samostojni zavod v Berlinu in se imenuje »Kmetijska centralna posojilnica« (Landwirtschaftliche Zentral-Darlehenkasse). Ta osrednji zavod je imel v denarnem oddelku leta 1911 prometa nad eno milijardo mark, v blagovnem oddelku pa za približno 21 milijonov mark.

Dne 20. junija t. l. je ta organizacija imela svoj veliki zbor v Königsberg-u v vzhodni Prusiji z običajnim dnevnim redom, na katerem sta se podala tudi dva referata in sicer o socialnem pomenu Rajfajzenovega dela, nadalje o kreditnem poslovanju in likvidnosti zadrug; k temu slednjemu predavanju bile so sprejete sledeče vodilne točke:

»1. Naloga posojilnic je, ustreči zahtevam zadružnikov po obratnem kreditu.

2. Posojilnice niso primerne za dovoljevanje realnega kredita, (posojila na vknjižbe, stavbeni kredit itd.). Posojilnice niso primerne za ta posojila zaradi svoje posebne sestave in zaradi svoje premale gospodarske moči.

3. Dovoljevanje dolgodobnega realnega kredita tvori za likvidnost posojilnic veliko nevarnost, kakor nam to dokazujejo že mnogošteviline izkušnje.

4. Pri realnem kreditu je najvažnejša naloga posojilnic ta, da posredujejo med posojilojemalcem in takimi zavodi, ki so po svoji uredbi poklicani dovoljevati dolgodobna posojila.

5. Nalaganje blagajniških preostankov se mora vršiti v interesu posameznih zadrug in v občem interesu zadružništva pri denarnih centralah zadružnih zvez. Priporoča se, da se določijo pri teh naložbah gotovi odpovedni roki in se naj za daljšo odpovedno dobo dovoli višje obrestovanje, tem primerno pa morajo tudi posamezne zadruge za vloge določiti odpovedne roke z višjim obrestovanjem.«

Ta sklep nemških zadrugarjev iz Rajfajzenove organizacije nas zanima tem bolj, ker smo tudi pri nas po mnogoletnih izkušnjah že prišli do istih zaključkov, kakor jih čitamo v tem poročilu. Zadruge imajo sredstva le na kratko dobo na razpolago, ne smejo teh sredstev torej na dobo posoditi. Načeloma tedaj ne smejo dovoljevati posojil na vknjižbe, ker imajo le-te značaj dolgodobnega kredita. Pri starih, gospodarsko močnih zadrugah je seveda dovoljena izjema do gotove meje. Načeloma pa naj zadruge dovoljujejo le osebni kredit na kratko dobo, torej le v svrhu obratovanja.

Prihranki naših Amerikancev.

Pod tem naslovom razpravlja g. **Valentin Žun** v »Slovenskem Trgovskem Vestniku« o vprašanju, koliko dobi Avstro-Ogrska denarja od izseljencev v Ameriki. S pomočjo raznih računov pride končno do tabele, ki jo objavljamo na strani 201. Iz te tabele vidimo pod II in III koliko so vsako leto vzeli izseljenci gotovine na potovanje v prekmorske dežele; pod IV so navedeni potni stroški v inozemstvu; pod V vsota gotovine in potnih stroškov; pod VI vse iste vsote, ki so jih izseljenci poslali v Avstro-Ogrsko s posredovanjem bank. Številke pod VII kažejo, za koliko presegajo potom bank vposlane pošiljatve izseljencev gotovino in stroške pod II, III in IV, torej za koliko presegajo tisti denar, ki so ga izseljenci vzeli seboj pri odhodu iz domovine. Pod VIII so navedene one vsote, ki so prišle potom poštno-nakazničnega prometa iz Zedinjenih držav in Kanade v Avstro-Ogrsko ter se nanašajo ponajveč na denarne pošiljatve izseljencev. Ako seštejemo rubrike VII in VIII, dobimo za vsako leto tiste vsote, ki smo jih recimo kot dobiček zaslužili z izseljevanjem. Pisatelj pravi nadalje doslovno sledeče:

»Vsota po številkah dokazanih prihrankov avstro-ogrskih izseljencev je znašala torej leta 1908 116,724.000, leta 1909 156,347.000, leta 1910 pa celo okoli 273 milijonov kron. Ker so prihranki, ki jih prinesejo povratniki s seboj in torej niso izkazani v zgornjih številkah, vsaj krijejo s potnimi stroški, izkazanimi v razpredelu V predstoječe tabele — v resnici so vsaj dva do trikrat večji — smemo smelo trditi, da pride čistih prihrankov izseljencev vsaj okoli 150 milijonov na leto v prid avstro-ogrskega narodnega premoženja.

Koledarsko leto	Gotovina izseljencev		Potni stroški v inozemstvu	Vsota gotovine in potnih stroškov	S številkami izkazane, po bankah posredovane denarne pošiljke izseljencev v domovino	Po bankah posredovane denarne pošiljke, nego so večje, nego izračunjeni inozemski izdatki za	Aktivi salda, ki izhajajo iz pošiljanja izseljencev iz Avstro-Ugarte in se nadalja posreduje na denarne pošiljke izseljencev	
	v Združene države	v druge prekomorske dežele						
								I
V KRONAH								
1903	14,522.000	1,573.000	41,668.000	57,727.000	161,644.000	103,917.000	12,807.000	
1904	16,595.000	1,429.000	29,820.000	47,844.000	165,806.000	117,962.000	17,021.000	
1905	25,453.000	1,553.000	48,996.000	76,102.000	194,972.000	118,870.000	25,436.000	
1906	23,078.000	1,774.000	51,154.000	76,006.000	270,253.000	194,247.000	38,798.000	
1907	28,137.000	2,038.000	60,864.000	91,039.000	314,503.000	223,464.000	53,931.000	
1908	14,736.000	2,303.000	31,140.000	48,179.000	178,015.000	129,836.000	33,929.000	
1909	14,286.000	2,868.000	31,111.000	48,265.000	168,432.000	120,167.000	36,240.000	
1910	?	?	?	52,000.000*	272,913.000	220,913.000	52,232.000	

* Za podlago so se vzele številke prejšnjega leta s približno 8% poviškom glede števila izseljencev.

Kateri znesek odpade na Jugoslovane in posebej na nas Slovence, se po tem, kakor so izkazani uradni podatki, pač ne more **niti od daleč dognati**. Vzemimo pa za podlago število jugoslovanskih izseljencev — povprečno 16⁰/₁₀₀ vseh avstro-ogrskih izseljencev — in predstavljajmo si, da prihranki odpadejo relativno povprečno jednako na pripadnike raznih narodnosti, tedaj pridemo do zaključka, da pride v avstrijske jugoslovanske dežele do 24 milijonov ameriškega denarja. Ker so naši ljudje skoro samo za težake v Ameriki, vzemimo le polovico te vsote, to je 12 milijonov kron. Ako z ozirom na število prebivalstva vzamemo, da ena četrтина od tega odpade na Slovence dobimo vsoto **treh milijonov kron**, za katero bi se povprečno v zadnjih letih pomnožilo slovensko narodno premoženje s prekmorskim, pred vsem z ameriškim denarjem.

Če nekoliko pomislimo, koliko posestev se je kupilo v zadnjih letih z »amerikanskim« denarjem, koliko hiš in gospodarskih poslopij se je zidalo, koliko dolgov plačalo, in zlasti koliko »amerikanskega« denarja **slovenskih izseljencev leži v naših in nemških denarnih zavodih**, bomo pač morali priznati, da je bilanca izseljeniškega prometa **močno aktivna**, kolikor se Slovencev tiče. Ali pa vsaj od daleč odgovarja zgornji, po mehaničnem računanju dobljeni številki, tega ne morejo brez ožjih poizvedb, katerim se postavljajo skoraj nepremagljive težkoče nasproti, **na noben način trditi.**«

Stanje registrovanih zadrug na Avstrijskem dne 1. januarja 1912.

Leta 1911 je bilo na novo registrovanih zadrug 1646 proti 1626 v letu 1910. Število vsakoletnih novih registracij narašča sedaj torej že okroglo 15 let. Kako so številno naraščale v letu 1911 posamezne vrste zadrug, to je razvidno iz tabele I. Največji prirastek imajo seveda zopet denarne zadrug. Kot posebnost je omeniti pri teh, da pripada od novih ustanovitev v minulem letu približno polovico na šulce-deličevke in ravno približno toliko na rajfajzenovke. Izmed novih zadrug jih odpade največ na kmetijske; tudi število zadrug obrtniškega stanu je zopet zdatno naraslo. Posebno visok je prirastek pri stavbenih zadrugah. 1. jan.

Dalje na strani 205.

Tabela I a.

DEŽELA	Skupno število registriranih zadrug			POSJOJILNICE				Konsumna društva			Kmetijske zadruge		
				sistem									
	v celem	z omejeno zavezo	z neomejeno zavezo	v celem	Šulce-Delič		Rajajana						
					Z								
					omejeno	neomejeno		zavezo					
Nižje Avstrijsko:													
a) Dunaj	338	322	16	147	143	4	—	21	18	3	4	4	—
b) brez Dunaja	1178	591	587	647	70	27	550	63	54	9	425	424	1
Gor. Avstrijsko	405	139	266	274	14	2	258	31	25	6	60	60	—
Solnograško	93	37	56	59	6	—	53	7	4	3	13	13	—
Štajersko	828	336	492	541	57	58	426	41	37	4	167	164	3
Koroško	281	84	197	212	17	20	175	14	12	2	36	36	—
Kranjsko	458	227	231	233	13	29	191	11	11	—	184	176	8
Trst z okolico	116	100	16	35	27	3	5	34	30	4	12	10	2
Goriško in Gra-													
diščansko	234	108	126	120	8	7	105	18	18	—	78	64	14
Istra	251	141	110	127	17	3	107	34	34	—	78	78	—
Tirolsko	1008	512	496	484	21	2	461	37	37	—	420	391	29
Predarelsko	203	103	100	84	4	1	79	60	58	2	49	33	16
Češko	4674	2030	2644	3103	470	187	2446	431	425	6	608	604	4
Moravsko	2283	1323	960	1315	371	114	830	323	314	9	424	417	7
Šlesko	585	258	327	369	45	15	309	110	109	1	50	50	—
Gališko	3788	2318	1470	3025	1565	130	1330	74	74	—	446	438	8
Bukovina	722	255	467	574	109	1	464	62	62	—	62	60	2
Dalmacija	396	188	208	241	39	—	202	52	52	—	89	83	6
Skupaj	17841	9072	8769	11590	2996	603	7991	1423	1374	49	3205	3105	100
Spremembe v letu 1911:													
Prirastlo	1646	1238	408	773	371	14	388	112	111	1	401	396	5
Odpadlo	273	245	28	73	49	4	20	50	48	2	83	81	2
Stanje 1. jan. 1911	16468	8079	8389	10890	2674	593	7623	1361	1311	50	2887	2790	97

Tabela I b.

DEŽELE	Obrtne zadruge			Stavbene zadruge			Razne zadruge			Zadružne zveze		
	v celem	z omejeno zavezo	z neomejeno zavezo	v celem	z omejeno zavezo	z neomejeno zavezo	v celem	z omejeno zavezo	z neomejeno zavezo	v celem	reg. obrtne in gospo- darske zadruge	društva
Nižje Avstrijsko:												
a) Dunaj	113	104	9	41	41	—	12	12	—	11	5	6
b) brez Dunaja	22	22	—	20	20	—	1	1	—	—	—	—
Gor. Avstrijsko	32	32	—	7	7	—	1	1	—	2	2	—
Solnograško	9	9	—	3	3	—	2	2	—	1	1	—
Štajersko	61	60	1	14	14	—	4	4	—	7	7	—
Koroško	16	16	—	3	3	—	—	—	—	1	1	—
Kranjsko	18	18	—	8	6	2	4	3	1	6	6	—
Trst in okolica	31	29	2	2	2	—	2	2	—	—	—	—
Goriško in Gra- diščansko	14	14	—	4	4	—	—	—	—	3	3	—
Istra	7	7	—	2	2	—	3	3	—	2	2	—
Tirolsko	59	55	4	8	8	—	—	—	—	7	6	1
Predarelsko	10	8	2	—	—	—	—	—	—	2	2	—
Češko	307	306	1	210	210	—	15	15	—	9	5	4
Moravsko	136	136	—	81	81	—	4	4	—	7	7	—
Šlesko	29	28	1	26	25	1	1	1	—	4	4	—
Gališko	190	188	2	45	45	—	8	8	—	21	14	7
Bukovina	19	19	—	4	4	—	1	1	—	5	4	1
Dalmacija	10	10	—	4	4	—	—	—	—	4	4	—
Skupaj	1083	1061	22	482	479	3	58	57	1	92	73	19
Spremembe v letu 1911:												
Prirastlo	178	178	—	176	176	—	6	6	—	5	4	1
Odpadlo	59	59	—	6	6	—	2	2	—	1	1	—
Stanje 1. jan. 1911	964	942	22	312	309	3	54	53	1	88	70	18

Tabela II.
Zadruga po poslovnem jeziku.

DEŽELE	Nemških	Českih	Poljskih	Rusinskih	Slovenskih	Srbo-hrvaških	Italijanskih	Rumunskih	Skupaj
Nižje Avstrijsko:									
a) Dunaj	324	14	—	—	—	—	—	—	338
b) brez Dunaja	1177	1	—	—	—	—	—	—	1178
Gornje. Avstrijsko	405	—	—	—	—	—	—	—	405
Solnograško	93	—	—	—	—	—	—	—	93
Štajersko	589	—	—	—	239	—	—	—	828
Koroško	249	—	—	—	32	—	—	—	281
Kranjsko	25	—	—	—	433	—	—	—	458
Trst in okolica	5	—	—	—	51	1	59	—	116
Goriško in Gra-diščansko	4	—	—	—	141	—	89	—	234
Istra	8	—	—	—	44	99	100	—	251
Tirolsko	414	—	—	—	—	—	594	—	1008
Predarelsko	203	—	—	—	—	—	—	—	203
Češko	1396	3278	—	—	—	—	—	—	4674
Moravsko	687	1595	1	—	—	—	—	—	2283
Šlesko	301	138	146	—	—	—	—	—	585
Gališko	178	—	2494	1116	—	—	—	—	3788
Bukovina	234	—	14	254	—	—	—	220	722
Dalmacija	—	—	—	—	—	380	16	—	396
Skupaj	6292	5026	2655	1370	940	480	858	220	17841

1911 jih je bilo 312, leta 1911 pa se jih je na novo ustanovilo 176, torej nad 50% prejšnjega stanja. Omeniti je, da se tudi v tem letu opaža, da je omejena zaveza mnogo bolj priljubljena, kakor neomejena. Razen 388 rajfajzenovk, ki morajo po zakonitih predpisih imeti neomejeno zavezo, se je ustanovilo le 14 šulcedelicevk, 5 kmetijskih zadrug in 1 konzumna zadruga z neomejeno zavezo.

Zanimiva je tabela II, kjer so razvrščene zadruga po narodnosti, »oziroma po jeziku, v katerem je bila tvrdka registrovana«, kakor pravi uradni slog. Izmed vseh zadrug jih odpade nemškemu jeziku 35'4%, češkemu 28'2%, poljskemu 4'8%, rusinskemu 7'6%, slovenskemu 5'2%, italijanskemu 4'8%, srbo-hrvaškemu 2'6% in rumunskemu 1'2%.

Tabela III.

LETO	ZADRUGE	LETO	ZADRUGE
1873	169	1892	2.339
1874	849	1893	2.673
1875	1.004	1894	3.124
1876	1.071	1895	3.660
1877	1.114	1896	4.218
1878	1.127	1897	4.982
1879	1.122	1898	5.709
1880	1.155	1899	6.638
1881	1.189	1900	7.502
1882	1.248	1901	8.338
1883	1.307	1902	9.110
1884	1.382	1903	9.629
1885	1.436	1904	10.273
1886	1.494	1905	10.899
1887	1.539	1906	11.576
1888	1.608	1907	12.568
1889	1.743	1908	13.754
1890	1.898	1909	15.122
1891	2.060	1910	16.469
		1911	17.841

Tabela III pa nam kaže, kako je število zadrug na Avstrijskem naraščalo od leta 1873 naprej. Izmed novih zvez odpadejo 3 na Galicijo. Vse tri so kmetijskega značaja. Na Češkem se je ustanovila »Zveza čeških obrtnih kreditnih zadrug«, in na Dunaju se je ustanovila »Avstrijska zveza pridobitnih in gospodarskih zadrug«. Ta slednja ima delokrog po celi državi.

Porenje in Eltvile.

Kakor vse druge vinarske zadruge širne Nemčije, šle so tudi vinarske zadruge v Porenju isto pot žalosti in veselja, imele so lepe uspehe in brezpomembne neuspehe in bile na najboljšem

razvojnem potu, dokler ni v njihovo delovanje in nameravan razvoj posegla generalna zveza Rajfajzenovih zadrug v Najvidu. Za boljše razumevanje cele razprave moram poseči nekoliko dalje nazaj.

Okrog leta 1870. ustanovil je oče Rajfajzen:

1. Generalno zvezo krajevnih zadrug za Nemčijo v Najvidu »Generalverband ländlicher Genossenschaften für Deutschland in Neuwied«.

2. Kmetijsko centralno posojilnico za Nemčijo v Najvidu »Landwirtschaftliche Zentraldarlehenskasse für Deutschland in Neuwied«.

3. Prosto trgovsko društvo Rajfajzen in tovariši v Najvidu »Offene Handelsgesellschaft Raiffeisen und Konsorten in Neuwied«.

Namen generalne zveze je bil organiziranje in ustanavljanje posojilnic, pridobitnih in prodajnih zadrug, revidirati včlanjene zadruge, svetovati in pomagati njim v vseh vprašanjih in končno vpeljati v celi organizaciji jednotno poslovanje. Centralna posojilnica morala bi tvoriti celi organizaciji denarno centralo ter družba Rajfajzen in tovariši preskrbeti ves blagovni promet. Z ustanovitvijo posebnega zavoda za denarni in posebnega za blagovni promet, je Rajfajzen pokazal, da noče gmotno slabih k riskantnemu blagovnemu prometu pritegniti ne samo, ker niso za ta riziko dovolj močni, temveč ker jih ni smatral za trgovsko dovolj naobražene. Njegovi ideali bili so: »Pomagati slabejšim brez rizika, deliti z njimi dobiček in nikdar jih pritegniti k zgubi«.

Kmalu po smrti Rajfajzena zavzeli so njegovi nasledniki čisto drugo smer. Iz umljivega vzroka, so razpustili družbo Rajfajzen in tovariši ter prodali ves blagovni promet Centralni posojilnici. Pred združenjem teh dveh popolnoma različnih panog začela pa je takozvana decentralizacija v centralnem vodstvu in z njo polomi v pridobitnih združnih podjetjih.

Po likvidaciji družbe Rajfajzen in tovariši bile so torej v Najvidu Generalna Zveza in Centralna posojilnica; zadnja je oskrbovala tudi blagovni promet. Oba ta najmogočnejša centralna združna zavoda v Nemčiji sta začela snovati v različnih provincah podružnice. Te podružnice so bile ustanovljene okrog leta 1890. v 10 provincah, oziroma v podružničnih okrajih (danes je razdeljena vsa Rajfajzen-ova organizacija na 13 okrajev), ena izmed njih v Visbadenu. Ob času ustanovitve »Podružnice Generalne Zveze in podružnice centralne posojilnice« v Visbadnu,

bilo je v tej provinci 30 rajfajznovih zadrug. Dalje časa je že tod delovala »Nasavska Zadružna Zveza« (Nassauischer Verband Offenbacher Richtung) z okroglo 100 zadrugami in nasavski »Bauernverein«, ki je tudi pridobitne in prodajalne zadruge propagiral. Ti dve zadnji Zvezi sta smatrali najvidsko filijalko v Visbadenu za tujo vsiljivko in posledica je bila brezobziren medsebojni boj. Vsi ti zavodi so delali z mrzlično naglostjo, ustanavljali vse mogoče potrebne in nepotrebne zadruge, samo, da bi eden drugega prehitel. Rajfajzenova filijalka v Visbadenu je kmalu vse nadkrilila, merodajni faktorji so uvideli, da služi zadrugištvo le tedaj za zdravilo, ako se ne rabi kot bojno orožje in na pritisk vlade so te tri zveze sklenile mir z najboljšim namenom mirno skupno živeti in delovati.

Za časa decentralizacije, torej za časa ustanavljanja filijalk ni rajfajzenova centrala v Najvidu razpolagala z zadostnim številom zadrugno, strokovno in trgovsko naobraženih moči in je poverila vodilna mesta v skoro popolnoma samostojnih filijalkah najrazličnejšim elementom. Tako je prišel na čelo filijalke v Visbadenu neki ravnatelj Adolf Dietrich, bivši protestantski župnik v Drisdorf-u. Ta mož, ki je spoznal pravi trenutek za razvoj Rajfajzenovega prapora, se je vrgel z vso silo v njegov okraj, vozil se je s kraja v kraj, govoril kakor knjiga, obljubljal zlate gradove in število zadrug je rastlo, kakor gobe po dežju. Že ob začetku njegovega delovanja zanimal se je za vinorodno Porenje (Rheingau), kmalu pa je postalo snovanje vinarskih in kletarskih zadrug njegov osebni in privaten šport. Že pred njim so bile vile vinarske zadruge v Vinkel-u in Kaub-u ustanovljene iz potrebe na solidni podlagi, ki so delovale v prid zadrugnikom in se počasi, toda konstantno razvijale. Ravnatelj Dietrich ustanovil pa je v svoji navdušenosti in konkurenčni zaslepljenosti vinarsko zadrugo v vsaki, da celo po dve (Assmannshausen itd.) in tri (Hallgarten) v eni vasi. Radi posebnosti registriram, da so se imenovali in se še danes imenujejo zadrugniki posameznih zadrug v Hallgartenu Nemci, Angleži in Buri (vse tri zadruge so bile ustanovljene za časa burske vojske).

Kako je ta organizatoričen genij ustanavljal te občutljive zadruge, kaže nam najjasneje ustanovitev vinarske zadruge v Riedrichu. Ravnatelj Dietrich pripeljal se je s svojimi adjutanti v kočiji med zvonjenjem cerkvenih zvonov v slovesno okinčano vas. V okinčani dvorani razvijal je svoje dalekosežne načrte in obljubljal zlate gradove: »Ustanovite si vinarsko zadrugo, zidajte

kleti in preše, spravljate in odgojate skupno Vaše pridelke, za dobičkanosno prodajo vina bode se skrbelo. Jutri se peljem v Berlin h g. ministru in Vam dobim potrebnega denarja po $2\frac{0}{10}$ — $2\frac{1}{4}\frac{0}{10}$, kolikor ga hočete, ker — kar se dá poljedelcem, mora se dati tudi vinogradnikom.» (Istočasno dajala je namreč pruska vlada rajfajzenovi organizaciji za ustanavljanje žitnih skladišč po malenkostni obrestni meri milijonske kredite.)

Tako je ustanavljal ravnatelj Dietrich. Nezmožen vsake trgovske kalkulacije, vsakega strokovnega presojanja, grešil je na pošteno ime Rajfajzen tistokrat mogoče še nevedoma in samo obliubljal in obljubljal. Da obljub pozneje ni mogel držati, je umljivo, ker so vse bile utopistične. Vinogradniki so njegovim navdušenim govörom — videči pod pritiskom zadnjih slabih let pred seboj zlato bodočnost — radi verjeli, so ga slävlili kot rešitelja ogroženega porenjskega vinarstva in še sicer trezno misleči možje mu niso upali odgovarjati. (Kako je ravnatelj Dietrich sam pod vplivom svojega bolanega naziranja živel, priča nam dejstvo, da je zahteval od pruskega poljedelskega ministra brzojavno 1—2 miliona podpore za »svoje« vinogradnike. Žalibog ga je ministrstvo zavrnilo, češ milijonske podpore se ne dajejo brzojavnim potom). Navdušenje je bilo velikansko. Vinogradniki so imeli zadrüge, katerim so manjkali vsi življenski predpogoji in gospodarstvo se je začelo. Posamezne zadrüge so začele staviti lastne kleti, prave eksemplare arhitektonične umetnosti brez vsakega računanja, s tujim denarjem, katerega je najvidska podružnica v Visbadenu na jamstvo zadrüžnikov rada dajala. Zadrüžniki so si dovolili na jesen visoke cene in vino že itak z velikimi investicijami preveč obremenjeno, je ostalo v kletih. Da se tej mizeriji odpomore, uredila je filijalka najvidske centralne posojilnice v Visbadenu pri svojem blagovnem prometu oddelek za vino (Weinabteilung). Pa tudi ta oddelek je prišel v roke ljudem, ki so mogoče vse drugo razumeli, samo vinske trgovine ne. Vino se je kupovalo od zadrüg po trgovskem običaju v množinah, katere niso v velikih zadrüžnih kletih čisto nič izdale. Zadrugarji so postali nestrpni in zopet se je pojavil ravnatelj Dietrich, primoran po prejšnjih zlatih obljubah skrbeti za pomoč. Našel jo je v ustanovitvi »Centralne prodajalne zadrüge porenjskih vinarskih zadrüg« s sedežem v Eltville (Zentral-Verkaufsgenossenschaft Rheingauer Winzervereine, e. G. m. b. H. in Eltville). Ta centralna prodajalna zadruga je bila druga poboljšljiva izdaja vinskega oddelka v Visbadenu, poboljšana v toliko, da je bil cen-

tralni posojilnici vsak riziko odvzet in da so istega prevzeli vinogradniki-zadružniki sami.

Do sem je bilo vse delo navdušenja in zaslepljenosti, ustanovitev te centrale pa je bilo delo nepoštenja. Centralna posojilnica v Najvidu je uvidela, da prinaša njen vinski oddelek v Visbadenu samo zgube in je prisilila filijalko, oziroma ravnatelja Dietreicha, da ga razpusti. On je v krajevnih zadrugah započeto delo čisto mirno na isti podlagi nadaljeval, to se pravi, stavil je ta velikanski aparat mirno na ničevo podlago dalje, brez lastnega kapitala, brez trgovskih zmožnosti na nevarnost in jamstvo zadružnikov. Krajevne zadruge že močno angažirane v lastnih napravah, pristopile so vse razen onih v Johanisbergu in Vinkel-u kot članice k centralni prodajalni zadrugi in prevzele so za njo vso jamstvo.

Prvo delo centrale je bilo obćudovanja vredno izdajanje denarja. Brez lastnega kapitala je začela centralna zadruga staviti velikanske kleti in vsa druga potrebna in nepotrebna poslopja in urejevati celi ustroj z vsemi najmodernejšimi pomočki. Denar je dajala najvidska filijalka v Visbadenu in v njenih knjigah je našla pozneje preiskava sledeće velezanimive številke:

Izdatki od julija do decembra 1898	M	76.001'90
do 1./7. 1899	»	117.146'71
do 31./12. 1899	»	352.156'21
do 31./3. 1900	»	356.582'49.

Na tem kontu bilo je centralni zadrugi v istem času za prodano vino vpisano M 68.721'93
 ostal je torej dolg » 267.860'56.

Med tem časom ustanovil pa je ravnatelj Dietrich za krajevne vinarske zadruge in njih centralo poseben zavod »Glavno nasavsko kmet. posojilnico, r. z. z o. z. v Visbadenu« (Nassauische landwirtschaftliche Hauptgenossenschaft e. G. m. b. H. in Wiesbaden, sedaj v Frankfurtu ob Meni v likvidaciji), katera naj bi vso to velikansko akcijo financirala, ker Najvid je postajal nezaupen. Ta kmečka posojilnica je dobivala denar iz Neuvida in ga dajala proti jamstvu zadružnikov - vinogradnikov njihovim zadrugam in centrali. Dne 31./3 1900 prevzela je kmečka posojilnica ves dolg najvidske filijalke v Visbadenu v znesku po 267.860'56 M in postala s to transakcijo edini upnik centrale.

Da je bila centrala v tistem času že močno pasivna, sklepamo lahko iz poročila generalnega revizorja pl. Raitz-a, kateri je po polomu za čas od 1./7. 1899 do 1./7. 1900 konstatiral sledeće

V času od 1./7. 1899 do 1./7. 1900 se je

prodalo vina za	M 23.174'64
in nastali stroški; Plače in dnine	» 8.838'25
Potni stroški	» 2.897'46
Provizije	» 1.884'91
Razni stroški	» 17.760'40
Obresti	» 13.632'68
skupaj	M 45.013'70.

Stroški so bili torej dvakrat tako veliki kakor cela prodaja in vendar je bilanca izkazovala 3974'74 M čistega dobička! Težko verjetno! Po poznejših preiskavah je bila centrala tistikrat za kakih 60.000 M pasivna. Ali je imel kdo natančen vpogled ali ne, ne ve danes nikdo, trgovina in celo obratovanje je šlo veselo naprej.

Na spomlad 1900 je obesil ravnatelj Dietrich centralni zadržki ves inventar in vso zalogo in terjatve bivšega vinskega oddelka Centralne posojilnice filijalke v Visbadenu za 115 955'50 M. Pri tem prevzetju je bila centralna zadruga zopet hudo oškodovana. Generalni revizor je pozneje dokazal, da je bilo veliko dubioznih terjatev, da je bilo vino slabo, deloma nerabno, inventar predrago zaračunjen itd. Pozneje se je sklepalo, da je centralna zadruga pri tem prevzetju zgubila okrog 50.000 M. Trgovina je šla veselo naprej!

Po knjigah Glavne nasavske kmečke posojilnice se je množilo zadolževanje: Glavna kmečka posojilnica je izdala za centralo do 1. januarja 1901 M 414.183'98
do 1. » 1902 » 630.172'59
do 1. » 1903 » 1,084.555'81
do 1. » 1904 » 1,383.352'72.

Ob tem času je Glavna kmečka posojilnica nadaljno plačevanje ustavila in priskočila je zopet najvidska Centralna posojilnica. Situacija je postajala opasna, posamezne krajevne zadruge so postajale nezaupljive in poskušale izstopiti. Nastala je nevarnost, da se odrine vso jamstvo na rame nekaterih zvestih zadrug in zopet se je pojavil ravnatelj Dietrich kot odrešenik. Da se odvzame zadrugam možnost izstopa, razumel je pregovoriti vse interesente, da Centralna prodajalna zadruga v Eltvile likvidira in da se celi obrat nadaljuje v obliki družbe »Centralna prodajalna družba nemških vinarskih zadrug v Eltvile« (Zentralverkaufsgesellschaft m. b. H. in Eltvile). Družbena oblika izključuje vsak izstop, torej je bila ta ustanovitev drugo nepošteno rav-

nanje, ker so se z njo posameznim zadrugam roke popolnoma zvezale.

Od začetka leta 1904 do ustanovitve družbe 1. aprila 1905 so se vršile med Centralno posojilnico v Najvidu in Glavno nasavsko kmečko posojilnico denarne transakcije, o katerih je samo ravnatelj Dietrich vedel. Centralna posojilnica je odplačala kmečki posojilnici za račun Centralne vinarske zadruge en večji znesek, katerega si je poplačala s hipoteko na do tega časa postavljene kleti in druge objekte. Natančnejši račun najdemo pozneje. Ustanovniki in deležniki Centralne prodajalne družbe so bili:

Centralna prodajalna zadruga v likvidaciji z	M 755.000'—
Glavna nasavska kmečka posojilnica . . . »	10.000'—
dva privatnika z 10 in 25.000	= » 35.000'—
skupaj . . .	M 800.000'—.

Centralna prodajalna zadruga v likvidaciji je bila udeležena z vsemi svojimi aktivami, članice krajevine vinarske zadruge so bile prepričane, da je njihov dolg pri Glavni nasavski kmečki posojilnici z njimi krit in cela stvar je bila za sedaj navidezno v redu in gospodarstvo je šlo veselo naprej. Družba je imela vse k vinski trgovini potrebno, samo denarja, to se pravi obratnega kapitala ne in je začela z menicami delati. Za javnost je izgledala družba sijajno, banke so ji rade dovoljevale kredit, po vednem prolongiranju pa so vendar nezaupljive postale. Sila je bila velika. Glavna nasavska kmečka posojilnica suha in zopet je priskočila najvidska centralna posojilnica z lombardnim kreditom na vinsko zalogo in vse terjatve. Knjige najvidske centralne posojilnice (sedaj v Berlinu) izkazujejo sledeče zadolževanje:

Centralna družba dolguje do 1. januarja 1907	M 910.987'07
do 1. » 1908 »	1,338.804'—
do 1. junija 1908 »	1,627.570'92.

Pri vsem tem pa je še bila članica družbe Centralna prodajalna zadruga v likvidaciji dolžna Glavni nasavski kmečki posojilnici 1,278.000 M. Vzrok, da je ta svota manjša, kakor ona iz leta 1904, je iskati v prej omenjeni denarni transakciji med obema angažiranimi denarnima zavodoma. Dne 1. junija 1908 je vzela najvidska Centralna posojilnica za kritje njenih 1,627,570'92 M vso njej lombardirano premoženje Centralne prodajalne družbe, t. j. vino, terjatve, posodo itd. in pravo lice celega podjetja se je pokazalo. Centralna zadruga v likvidaciji je zgubila celo svojo vlogo 755.000 M, ostal ji je samo dolg pri glavni nasavski

kmečki posojilnici 1,278.000 M, za katerega ni bilo drugega kritja kakor jamstvo zadružnikov.

Tako je končala ta do danes največja zadružna akcija za vnovčevanje vina in stavijo se nam vprašanja, kako gospodarstvo se je doseglo v 10 letih $1\frac{1}{4}$ milijona deficita, kaj so delale postavne revizije, kaj načelstvo in nadzorstvo in v družbi obliki upravni svet, ali niso vzbujali preveliki krediti pri denarnih zavodih pomislekov in nezaupanja itd.

Prvi največji pogrešek pri zidanju tega velikanskega aparata je bil popolnoma napačen organičen sistem. Cela akcija se je začela in doigrala brez vsakega lastnega kapitala, brez vseh trgovskih in strokovnih zmožnosti, brez vpoštevanja lokalnih in tržnih razmer, kratkomalo, vse se je delalo ravnotako, kakor se ne bi smelo delati.

Deleži Centralne prodajalne zadruga so bili po 10 M, pozneje pa po 1000 M, kateri bi morali biti v gotovini vplačani. To slednje pa se ni zgodilo, temveč centrala je članice krajevne zadruga v tekočem računu za deleže obremenila. Bilanca od 30./6. 1899 nam kaže:

Deleži:	Jamstva za:	Dolgovi:
M 1300.—	M 13.000.—	M 201.116'77.

To nesrečno razmerje samo bi bilo dovolj, da zamori tako podjetje in vendar ni nikogar motilo. Načelstvo je sklenilo postaviti kleti za 200.000 M, stalo pa je v resnici 305.000 M, družba jo je prevzela l. 1905 od zadruga za 350.000 M, po polomu je bila uradno taksirana za 200.000 M in končno za 125.000 M prodana. Takoj pri ustanovitvi se je zapovedalo vodstvu, da mora od krajevnih zadrug brez zbiranja vsa vina odvzeti. Krajevne zadruga, katerim je bilo obljubljeno sigurno vnovčenje, so si dovoljevale v jeseni visoke cene in zahtevale take tudi od centrale. Centrala je te visoke cene končno dovolila in zgubila velikokrat že pri nakupu. Ko pa se je bila cela zaloga vina najvidski Centralni posojilnici lombardirala, so bile vodstvu roke popolnoma zavezane. Takoj iz početka si je odbila centrala z brezmiselnim govoričenjem in žalenjem privatnih vinskih trgovcev vso v Porenju mogočno razvito privatno vinsko trgovino in še mogočnejše vinske komisijonarje. V kleti je bilo tisoče in tisoče hl vina, odjemalcev pa nič ali zelo malo. Kako so si predstavljali

ti ljudje dobičkanosno prodajo takih množin predragega vina, je še danes vsem strokovnjakom nejasno.

Nadaljna nesrečna poteza vodstva je bila ustanovitev filjalk (Fochtergesellschaften) v Hamburgu, Berlinu, Monakovem, Stuttgartu in Hanovru. Po nekaterih manjših zgubah v filjalkah so iste prenaplo likvidirali in pri njih zgubili okroglo 60.000 M. Meseca novembra 1905 so poslali na Angleško veliko partijo vina, ali po trgovskem običaju prodano, ali v komisijo, je še danes nejasno. Resnica je, da je bilo vino dne 31./1. 1906 po angleškem običaju javne dražbe (public sales) prodano. Cela ta kupčija je doprinesla centrali zgube čez 60.000 M. Nejasna je tudi kupčija s Francosko. Vodstvo se je bavilo z mislijo zvezati s trgovino v Eltvile pridelovanje sekta in je nakupilo na Francoskem večjo množino za rezanje potrebnega vina, katerega je potem malo pred polomom prodalo z zgubo 50.000 M. To so bile večje zgube, ki jasno kažejo, v kakih rokah je bilo vodstvo. Vseh manjših ni bilo konstatirati in bi njih opisovanje tudi predaleč vedlo.

Po knjigah vdeleženih denarnih zavodov je bila centrala obremenjena na obrestih kakor sledi:

l. 1900	M	12.083'07
l. 1901	»	21.500'76
l. 1902	»	55.210'—
l. 1903	»	53.842'—
l. 1904	»	65.018'—
l. 1905	»	61.875'—
zadnja leta letno nad	»	100.000'—

Pri vsem tem je bilo še ostalo gospodarstvo nad vse slabo. V knjigah so bili listi iztrgani, veliko važnih stvari in kupčij ni bilo vpisanih, kdor je mogel, je podjetje vlekel in izrabljaj in nekateri gospodje so tudi pojme »moje« in »tvoje« slabo razločevali.

Da postavna revizija ni vsega že navedenega spravila pravočasno na dan, razlaga generalni revizor v svojem revizijskem poročilu sledeče: »Centralno zadrugo je revidiral od l. 1900 do l. 1904 revizor Fleischhauer štirikrat. To je bil mož brez potrebnih strokovnih znanosti, nezmožen tako veliko podjetje pregledati in presoditi. Razun tega si je izposojeval vedno od centrale denar. Generalna zveza mora svoje ljudi bolje izbirati. Ako bi revidiral pravi revizor, bi bilo zadolževanje centrale prej razkrito in vsaka nadaljna škoda in izguba bi se zabranila.« Re-

vizija je bila torej samo pro forma in ravnatelj Dietrich, ki je imel od vsega začetka vpogled, je kot spiritus rector te velikan-ske akcije razumel vse vajeti vedno tako v rokah obdržati, da se je odigral ves denarni promet več ali manj za gardinami. Dietrich je bil ravnatelj najvidske generalne zveze podružnice v Visbadenu, najvidske Centralne posojilnice podružnice v Visbadenu, Glavne najvidske kmečke posojilnice v Visbadenu in glavni činitelj centrale v Eltvile. Kako je bilo medsebojno obče- vanje vseh teh zavodov, si lahko mislimo.

Nadzorstvo Centralne zadruge, kakor pozneje Centralne družbe je zanikalo po polomu izvolitev, vendar je preiskava (končana letos meseca februarja) dognala, da je bilo nadzorstvo pravilno izvoljeno in da so posamezni člani izvolitev pismenim potom potrdili. Seje so se vršile v toliko, da so dovolili divi- dende, uradnikom bogate nagrade, si razdelili čisti dobiček (!) itd., nikdo pa ni vedel, kako celo podjetje stoji. Ko je bila stvar že zavožena, je bil predsednik nadzorstva generalni ravnatelj naj- vidske Centralne posojilnice (sedaj v Berolinu) g. Caspers o po- ložaju informiran. Na vprašanje, zakaj je pustil celo podjetje v tako nesrečo in v take dolgove, je odgovoril pri glavni skupščini rajfajzenove organizacije dne 5. julija 1910 v Kaselu: »..... ker smo stali pred vprašanjem dovoliti kredit, ali dati celi jav- nosti priliko obirati in črniti našo organizacijo in vso zadruž- ništvo in to v času, ko smo imeli reci in piši 30 milijonov dolga. Kakor naša so bile tudi druge zadružne organizacije v stiski in morali smo vsako vznemirjenje zabraniti. Meni se seveda danes največ predbaciva, ker sem bil velikokrat prisiljen, dajati večja posojila, ne da bi prej vprašal druge člane načelstva, toda go- spoda moja, to vse se je odigravalo žalibog vedno le telefonično, Poklicali so me k telefonu in v treh minutah sem se moral od- ločiti, ali naj dam kredit ali pustim družbo v konkurz. To niso bili prijetni dnevi, toda mislil sem, da moram ravnati tako v in- teresu vsega zadružništva in še danes sem uverjen, da je bilo to moje postopanje pravilno. Zgube, ki bi jih imeli ob splošnem polomu, bi bile neprimerno večje, kakor so bile v Eltvile. S tem razumemo tudi postopanje nadzorstva in Centralne posojilnice.

Doigrana je bila ta velika žaloigra, ostane nam še epilog, sanacija. V celi akciji je bilo udeleženih 24 zadrug z 926 udi. Skoraj vsi so težko nosili bremena lastnih hipotek, posojilničnih privatnih dolgov, bili angažirani v krajevnih zadrugah, to se pravi, njihov položaj je bil po zadnjih slabih vinskih letih tako ža-

losten, da bi bilo težko iz njih iztisniti celi deficit, $1\frac{1}{4}$ milijona Mark. Neposredno po polomu je bilo vsled razburjenja vsako pogajanje popolnoma nemogoče. Komaj 20./12. 1910 so bila sancijska pogajanja gotova in odobren od vseh prizadetih od najvidske Centralne posojilnice predložen plan. **225.000 M plača 24 krajevnih vinarskih zadrug v petnajstih letnih obrokih, vse drugo trpi Centralna posojilnica sama.**

Ali je Centralna posojilnica vpoštevala tužen položaj Porenjcev, ali je sprevidela, da zadene cela krivda njen napačen sistem, nam ni znano, resnično je, da je dala celi nesreči popolnoma drugo lice; 225.000 M bode Porenje v 15. letih zmoglo, ne da bi prišel kedo radi tega na beraško palico. Krajeвне zadruge bodo ta polom pretrpele, po nekaterih bogatih letih bodo na čistem, zopet samo solidna pridobitni podjetja brez utopiističnih načrtov in upov. Uvideli so, da so zadruge za medsebojno pomoč in ne za obogatenje, uvideli, da sledijo uspehi le treznemu in ustrajnemu delu, v oblake postavljenemu podjetju pa le razočaranje in polom. Kake pa bi bile posledice te ponesrečene akcije, če bi ne bila centralna posojilnica tako močna in bi ne mogla brez škode nad 1 milijon odpisati? Draga, zelo draga je bila ta šola za rajfajzenovo organizacijo (ki šteje danes okrog 4500 različnih zadrug), toda njene posledice so bile neprecenljive vrednosti. Merodajni gospodje so sedaj prepričani, da sta denarno in blagovno združništvo dva popolnoma različna pojma in so spravili to zadnje v čisto drug, zdrav tir. Vsi zainteresenti pa naj se učijo iz tega slučaja, kako ne sme biti in izostalo bo marsikatero razočaranje. Proučujmo uspehe in neuspehe, eksperimentiranje nam ne bo več potrebno. Vprašanje o združnem vnovčevanju vina bode vedno bolj pereče in vkljub občutljivosti takih podjetij se bode moralo delati naprej.

K. Vargazon.

Književnost.

Konserviranje sadja in vsakojake povrtnine za domačo porabo.

Spisal J. Zupanc, dež. vtnarski instruktor v Ptuj. Založila Zadrúžna Zveza v Celju. Cena 1 krona.

Sadje se pri nas ceni za napravo pijače in za prodajo. Veliki pomen in še večjo prihodnost ima pa sadje kot živež naj si bo že sveže, suho, ali pa vkuhan (konservirano) na različne

načine. O naslednjem razpravlja na kratko in lahko razumljivo zgoraj omenjena knjižica.

Vkuhati in ohraniti za več mescev ali leto dni in še za dalje se da z eno besedo vse, kar kdo želi. Konservirano sadje in druge povrtnine pomenijo za gospodinjo kmetško kakor meščansko veliki zaklad v hiši. Te konserve so vedno pri rokah in pripravljene za na mizo. O Božiču, o Veliki noči z jedmi postreči, katere imamo drugače le poleti, to je pravi ponos za vsako gospodinjo.

V drugih krajih imajo vse gospodinje večje ali manjše zaloge različnih konserv. Pri nas se to v večji meri še le začneja.

Vsem ki se za to zanimajo, se ta knjižica kar najtopleje priporoča kot izvrstno navodilo za različna vkuhavanja. **G.**

Zadružne in razne gospodarske vesti.

Zveza nemških hranilnic in posojilnic po sistemu Schulze-Delitzsch na Štajerskem je imela dne 28. julija v Gradcu svoj letošnji občni zbor. Zveza obsega 17 članic, izmed katerih jih je na Sp. Štajerskem 5 in sicer Hranilnica in posojilnica železničarjev v Mariboru, Hranilnici in posojilnici v Slov. Bistrici in Ptuj, delavska hranilnica in posojilnica ter pomožno društvo v Mariboru. Na letošnjem občnem zboru se je razpravljalo med drugim tudi o ustanovitvi denarne centrale za članice, vendar do kakega pozitivnega sklepa ni došlo.

Nakupne organizacije malih trgovcev v Nemčiji. Trgovske zadrage v Nemčiji so imele svoje toletno zvezino zborovanje od 10. do 15. junija ter se je pri tej priliki posebno konstatiralo dejstvo, da se nakupne organizacije trgovcev najlepše razvijajo in da ga danes v Nemčiji ni kraja, kjer bi ne bilo ugodnega razporeditve med trgovci za take organizacije. Ako še ni po vseh večjih krajih takih zadrug, je temu krivo pomanjkanje dobre moči, ki bi bila v stanu taka podjetja ustanoviti ter jih voditi. Krajevne zadrage so združene v osrednjo nakupno zadrugo, ki je štela začetkom leta 1911 65, koncem leta 1911 pa 85 članic. Bilanca izkazuje čistega dobička 70.000 K. Največja nemška trgovska nakupna zadruga obstoji v Vratislavi v Šleziji. Ustanovljena je bila leta 1902 in je štela prvo leto 133 zadrušnikov in 46.000 K deležev, koncem leta 1911 pa je štela 382 zadrušnikov, 450.000 K deležev in 70.000 K rezerv. Mnogo teh zadrug ima lastne pekarije.

O razvoju občinskih hranilnic v Nemčiji v prvi polovici leta 1912 poročajo strokovni časopisi: V mesecu juniju so hranilnice zopet izplačale ogromno svoto vlog. Pri 220 hranilnicah, ki imajo skupaj hranilnih vlog 6'5 milijard mark (1 marka = 1'17 K) in ki so za mesec junij poslale svoje poslovne podatke časopisu »Sparkasse«, so izplačila presegala vloge za okroglo 2'4 milijona mark. Pri vseh nemških hranilnicah se torej lahko vzame nazadovanje v mesecu juniju za okroglo 5,000.000 mark, medtem ko so v istem mesecu leta 1911 nazadovale le za 1'5 milj. mark. V celem prvem polletju 1912 je bilo vlog okroglo 225,000.000 mark, izplačil pa 300,000.000 mark. Stanje se je torej znižalo za okroglo 75 milijonov mark. Iz tega pa še nikakor ne sledi, da bi se moralo tudi končno stanje koncem poslovnega leta znižati, kajti upoštevati moramo obresti, ki se koncem leta kapitalizirajo. Koncem leta 1911 so znašale kapitalizirane obresti ogromno svoto 540 milijonov mark, letos smemo računati na 570 milijonov. Iz tega sledi, da bo končno stanje vkljub denarnemu pomanjkanju gotovo višje, kakor v zadnjem zaključku.

Jaz. Nesrečni »jaz« igra v zadrugah dvojno vlogo. Ponekod se skuša v gmotnem oziru okoristiti na račun dobrih zadrugnikov. Ta »jaz« se je vtepel iz istih krogov, ki so po bistvu največji sovražniki združništva. Dolžnost zadrugarjev je, da se povsod postavijo v bran zoper ta samoljubni in samopašni (egoistični) »jaz«. Boj mu do skrajnosti, kajti tvori za temelje združništva največjo nevarnost. — Drugi »jaz« pa je tisti, ki odbija ljudi od zadruge zgolj z naglašanjem samega sebe; niti treba ni, da išče pri tem kakih gmotnih koristi. Častihlepnost ga rodi, potem pa pravi: »jaz« sem ukrenil, »jaz« sem naročil, »jaz« sem odpovedal, »jaz« sem dal posojilo itd. Tako laže, kajti resnica je, da vsega tega ni storil »jaz«, temveč storila je zadruga, posojilnica, mle-karna, zveza itd. Vsakemu izobraženemu, pa še bolj priprostemu človeku se povdarjanje tistega »jaz« gabi in ga odbija od zadruge. Zato naj funkcionarji po naših zadrugah samega sebe nikdar ne zamenjajo z zadrugo, tudi pri govorjenju ne. Kajti tudi v tem je treba previdnosti, da se zadrugi z odbijanjem ljudi ne dela škode. V zadrugi je »zadruga« ali kvečjemu »načelstvo«, ki vodi in dela, »jaz« pa naj stopi v ozadje. Ta nauk velja vsem tistim, ki so ga potrebni.

Pomanjkanje denarja. Društvo potujočih trgovcev na Avstro-ogrskem je predložilo finančnemu ministrstvu spomenico v zadevi pomanjkanja denarja, pod katerim tudi trgovina močno trpi. Spo-

menica se pritožuje proti bankam, ki osobito izven Dunaja sistematično odtegujejo trgovini in obrti kredit. Posledica so polomi. Prve štiri dni meseca junija se je dogodilo 112 slučajev insolvence (plačilna nezmožnost, ustavitev plačevanja) z zneskom nad 1 milion kron, v minulem letu je bilo v isti dobi le 13 slučajev z 267.000 K. V dobi, ko je denarja povsod dovolj, uprizarjajo banke cele gonje na trgovce in obrtnike ter jim vsiljujejo kredit, samo da naredijo kupčijo; torej jih naravnost zapeljejo k obsežnemu poslovanju s kreditom. V dobi pomanjkanja pa se vsiljeni kredit brez pardona zopet odtegne, posledica pa so polomi, ki spravijo toliko in toliko družin v nesrečo. Položaj je kritičen in spomenica prosi finančnega ministra za posredovanje pri bankah. Tudi iz Prage prihajajo podobne tožbe z dokazi, da se polomi trgovskih in obrtnih podjetij strahovito množe. Večina ponesrečenih tvrdk utemeljuje polome istotako z okolnostjo, da se jim je naenkrat odtegnil kredit. — Za nas je na celi stvari podan nov dokaz, da je tudi za kreditno gospodarstvo v združni samopomoči dana najzanesljivejša podlaga. Kakor so postali kmetje v denarnem oziru vsled svoje mogočne rajfajzenske organizacije gospodarsko neodvisni od velekapitalističnih denarnih zavodov, tako je tudi za trgovino in obrt najprevidnejše, da si išče zaslombe v lastnih zadružnih zavodih, ki bodo s tem stanom čutili, ne pa ga izrabljali v korist nekaterim velekapitalistom.

Draginja mesa. Dne 10. septembra se je predstavilo ministru **Heinold-u** odposlanstvo mesarjev. V odposlanstvu so bili zastopniki mesarskih organizacij cele države. Izročili so ministru spomenico, v kateri so zbrane vse želje in zahteve mesarske obrti. Ker pa navaja spomenica, kot glavni vzrok mesne draginje nezadostno domačo živinorejo in nezadostno obiskovanje živinskih sejmov, je minister opozoril pred vsem ne to, da vlada mesna draginja tudi v drugih državah, potem pa je razpravljal o razmerju med živinskimi in mesnimi cenami. Na podlagi statističnih podatkov je opozarjal na čudno okolnost, da so mesne cene poskočile po vsakem podraženju živine, nikdar pa niso padle, kadar je postala cena živini nižja. Ni se to zgodilo niti v drugi polovici lanskega leta, ko so živinske cene stalno padale. Zadnje povišanje mesnih cen znaša povprečno 10 vin., medtem ko je istočasno poskočila cena pri živini samo za par vinarjev. Minister opozarja nato, da so v zadnjem času prišle ogromne živine iz Srbije in Rumunskega. Kljub temu so mesne cene ostale visoke. Dvomiti je torej, da bomo na ta način odpravili

mesno draginjo. Minister navaja potem razne korake, ki jih je vlada storila za pospeševanje živinoreje in za dovoz živine iz tujih držav ter zavrača predbacivanje, češ, da vlada pristransko podpira agrarna stremljenja. Akcijo za zadružno vnovčevanje živine pa je vlada morala podpreti, ker se je prepričala, da se le na ta način izjednačijo interesi med proizvajalci in konzumenti. Tako je tudi minister očitno povedal, da povzroča mesno draginjo v prvi vrsti medtrgovina s svojimi pretiranimi zahtevami po dobičku.

Zadruge, mislite na ojačenje lastnega premoženja! Na zadnjem glavnem zboru poreske zadružne zveze s sedežem v Kelmorajnu, se je o tem predmetu sledeče poročalo: »Rezerve članic znašajo sedaj prilično $4\frac{1}{2}$ milijona M, deleži pa prilično $3\frac{1}{4}$ milijona M. Lastno premoženje zadrug, ki obstoja iz rezerv in deležev, znaša torej 8 milijonov M. Zbor kar najtopleje pozdravlja naraščanje lastnega premoženja zadrug, kajti s tem se iste krepijo in jačijo ter morejo brez težav prenesti tudi čase gospodarske krize. Kajti vsakdo ve, da se imajo v takih časih zadruge boriti z velikimi težavami, imajo mnogo trpeti pod navalom svojih gospodarskih nasprotnikov, kateri vedno preže na priliko zadrugam škodovati, ali vse to prebole zadruge lahko, ako imajo kaj lastnega denarja pod palcem. Kratkovidno in naravnost lahkomiselnost je torej, ako se nekatere zadruge tem našim nasvetom ustavljajo in jih nočejo upoštevati. Za okrepitve lastnega premoženja je v prvi vrsti potrebno zvišanje zadružnih deležev. Lahko rečemo, da je število onih zadrug, ki se zvišanju ustavljajo, v zadnjih letih vedno manjše. Zadruge spoznavajo, da jim to nikakor ne škoduje, pač pa v mnogokaterem oziru koristi«. Priporočamo najtopleje tudi slovenskim zadrugam v upoštevanje.

VABIMO NA SVOJ

izredni občni zbor

ki se vrši v nedeljo, dne 3. novembra 1912 ob pol 11. uri predpoldne v šoli s sledečim dnevnim redom:

1. Nagovor predsednika. 2. Likvidacija zadruga (§ 35 zadružnih pravil). 3. Predlogi.

Vinarska in gospodarska zadruga, registrovana zadruga z omejeno zavezo v Gradišču.

Ivan Kobal.

Peter Keršovan.

Odgovorni urednik: **Miloš Stibler.**